کتێبی ئەحمەدی

دانراوی: شێخ مارفی نۆدێ

١١٦٦-١٢٥٤ ه

مەحموود ئەحمەد موحەممەد

پێشەکی بۆ نوسیوەو ساغی کردۆتەوە

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

چاپی سێ هەم
2011

منتدى إقرأ الثقافي

کتێبی ئەحمەدی

دانراوي: شێخ مارفي نۆدێ

١١٦٦-١٢٥٤ هـ

موحمود ئەحمەد موحەمەد

پێشەکی بۆ نوسیوەو ساغي کردۆتەوە

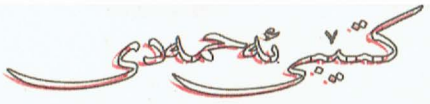

دانراوی: شێخ مارفی نۆدێ

موحەمووود ئەحمەد موحەممەد: پێشەکی بۆ نوسیوەو ساغی کردۆتەوە

چاپی: دووەم

تیراژ (٢٠٠٠) دانە.

ژمارەی سپاردن: (١٥٢٧ی ساڵی ٢٠١٠ی پێدراوە).

لەسەر ئەرکی کتێبخانەی ئارام لەسلێمانی چاپکراوە، مافی چاپکردنەوەی بۆ کتێبخانەی ناوبراوە.

ساڵی چاپ: ٢٠١٠ز - ١٤٣٠ ك.

چاپ: چاپخانەی ڕێ نوێ

پێشەکی

هەر لەو ڕۆژەوە کە ئیسلامەتی لەم کوردوستانەدا بڵاوبۆتەوە گەڵ کورد زۆر بەڕێك و پێکی ئەم ئایینە پاکەی وەرگرتووە، لەناخی دڵی دا جێگای بۆ کردۆتەوە بەهەموو جۆرو شێوەیەك پارێزگاری لێکردووە، چونکە یەکسانی و زانیاری و برایەتی و دادپەروەریی و چەندەها خوو ڕەوشتی تری جوانی تێدا بەدی کردووە.

بەهەمان دڵسۆزییەوە ڕوی کردۆتە خوێندن و ڕۆشنبیری و زانست، بۆیە بەهەزاران زانای بەناوبانگ و بێ وێنە لەم ناو شاخ و دۆڵانەدا پەیدا بووە، چەندەها هونەرمەند و شاعیرو بوێژی وەکوو (خانی و سەعدی و جامی و نالی و مەلای جەزیری)یان تێدایە. کە ئەمانە هەموویان تافی لاوی و کاتی گەنجی و دەمی پیاوەتی و چاخی پیریان بەخت کردووە لەڕێگای خوێندن و فێربوون دا، بۆیە تووانیویانە گەلێك پەرتوکی گەورەو

پەراوی بەنرخی جۆراو جۆر بنوسن لەسەریەکیان هەڵچنیون و کتێبخانەی خۆیان و جیهانیان لێ هاخنیون، چەند بەرهەمی نایاب و بێ وێنەیان لەناودایە، کە لەڕێگەی ئەمانەوە زادەی میشك و ئەندازەی بیر تیژی خۆیان بۆ جیهان ڕانواندووە. بەجۆرێك کە نمونەی بەرهەم و دانراویان بۆتە جێی سەر سوڕمانی گەلانی سەر ڕوی زەمین. سەدەهای وەکوو (ابن صلاح)و (ابن حاجب)ی شارەزوری و (ابن خلکان)و (ابن أثیر)و (ئەبو حەنیفە)ی دەینەوەری و (ئەبو مەسعودی)عەمادی و چەند ئەبو ئیبنی دیکەی وامان لێ پەیدا بووە کە ڕیزکردنی ناوەکانیان پێویستی بەچەند لیست و پەرتوك هەیە.

ئیمامی غەزالی فەرموویەتی: دینی ئیسلام لەسەر سێ کۆڵەکەو پایە وەستاوە ئەگەر خوا ئەو سێ کۆڵەکەی نەدابایە لەوانەبوو تێك بتەپێ ئەم سێ دیرەگە ئەستورانەش زاناو ڕۆشنبیرانی دینەوەری و شارەزوری و ئامێدی بوون[1].

---

[1] پێشەکی دیوانی مەلای جەزیری.

خۆ لەم چەرخانەش دا (هەر لەقەڵەم ڕەوی بابان دا) چەندی وەکوو «مەلا حەیدەریَ موکەبەبی» و «مەلا موساکانی شابادین و مەرۆ و ماوەتی» و «مەلا محمد ابن الحاج» و «مەلا عبدالله بێتوشی» و «شێخ بابە ڕەسوڵی بەرزەنجی» و «شێخ حەسەنی گڵەزەردە» و «شێخ عبدالقادری موهاجیر» و باوکو براکانی، هەروەها «شێخ عبدالله خەرپانی» و «شێخ عبداللطیف قەرەداغی» و «مەلا خدری نالی» و «مەولەوی» و «مەحوی» و «سالم» و «حاجی قادری کۆیی» و «سەیید ئەحمەدی فائیزی بەرزەنجی» و سەدان شاعیرو بۆێژو زاناو هونەرمەندی تری لێ پەیدابووە، کە بەئاسمانی زانست و ئەدەبەوە وەکوو ئەستێرەی گەلاوێژ دەدرەوشێنەوە هەرگیزاو هەرگیز ناکوژێنەوە. خۆ ئەگەر ڕۆژگار خوارو ژوری نەبوایە هەموو شتێك لەعاست خۆیەوە بەرەو پێش بچوبایە، دەبوایە یەکەم گەلێ کە پێ دەخاتە سەرمانگو هەوڵی پشکنینی ئەستێرە جۆر بەجۆرەکانی ئاسمان دەدا کورد بووایە چونکە لەکاتێکا

کە گەلانی ئەورووپای پێشکەوتوی ئەمڕۆ نەیان دەزانی خوێندنو نوسین چییە یان ئەگەر زانیبێتشیان هەر خوێندنێکی سەرەتایی بووەو بەس، لەبارەی بیرکردنەوەی فەلسەفیشەوە کە مەلا کوردەکان هەزار ساڵ بوو بەدەرس دەیان گوتەوە هێشتا ئەو گەلە ئەورووپاییانە لەبیری منداڵانە بەولاوە نەچوبوون.

لەڕاستی دوور ناکەوینەوە ئەگەر بڵێین کوردوستان هەر لەسەدەی دووەمی کۆچییەوە بووەتە زانکۆیەکی فرە لق و پۆپ دار لەهەر لا دۆڵێکو پەنا پاساریٚکو ئاقاریٚک چەند ماڵێک خڕبوبنەوە مزگەوتو خوێندنگایەکیان بۆ خۆیان پێکەوە ناوەو مەلاو دەرس بێژیان بۆ دیاریی کردووە بەبەرو بومو وەرزو حاسڵاتی خۆیان، ڕەنجی شانو ئارەقی ناو چاوانیان بەخێویان کردون، موچەو پێداویستییان بۆ دابین کردون، تەنانەت لە کوردوستانا زۆر کاتی وابووە ئەو خێڵانەی کە هاتوچۆی گەرمیانو کوێستانیان کردووە لەگەڵ خۆیانا خوارو ژوریان بەمەدرەسەو مەلاو فەقێ کردووە، شوێنی خوێندنو

خوێندنەوەیان لەژێر سابات و کەپرو دەواردا بۆ دابین کردون ئەم شێوە هاتو چۆیە تا چل ساڵێکیش لەمەوبەر هەر باو بووە ئێستاش پێرەکانمان زۆر لەوشێوە خوێندنەو هاتو چۆیەیان لەبەر چاوە دەنگو ئاوازی ئەو ڕۆژگارە پڕ شانازییەیان لەبن گوێ دا دەزرنگێتەوە.

بۆیە لە کوردوستان دا چەند بنەماڵەیەک پەیدا بووە کەهەمیشە خەریکی خوێندنو فێربونو عیلمو زانست بوون، ژیانو سامانی خۆیان لەم ڕێگایەدا بەخت کردووە. خانەوادەی بەرزنجیش یەکێکە لەو بنەماڵانەی کە بۆ ماوەی زیاد لەشەش سەدە ئاڵای عیلمو زانستی بەدەستەوە گرتووە، بۆتە کانو بنکەی زانینو خوواپەرستن، دەها زاناو ڕۆشنبیری وەکوو «شێخ بابە ڕەسوڵی بەرزنجی» و «شێخ عبدالکریم» و «شێخ عبدالرحیمی برای» و «شێخ حەسەنی گڵە زەردە» و «سەیید ئەحمەدی فائیزی» تێدا هەڵکەوتووە.

هەر لە ناو زانایانی ئەم خانەوادەیەدا زانایەکی بلیمەتی لێهاتوی تر سەری هەڵداوە چرایەکی

نەکوژاوەی پڕ شۆق و پڕشنگداری تر هاتۆتە کایەوە، ئەستێرەیەکی عیلم و زانستی دیکە لە ڕۆژگاری سێزدەهەمین میری بابانی دا دەرەوشاوەتەوە، زانایەک کە ژیانی پڕ بەرەکەتی خۆی بەخت کردووە لەڕێگای زانست و زانین دا، زیاد لە شەست ساڵ خەریکی دەرس وتنەوە و دانانی کتێب و لێکۆڵینەوە و هۆنینەوە بووە. ئەم زانایە «شێخ مافی نۆدێ»یە کە ئێستا ئێمە دەمانەوێ کتێبی ئەحمەدییەکەی چاپ بکەین.

جا بابزانین ئەم شێخ مارفە کێیە؟ لەچ پلەیەک دا بووە؟ کتێبەکانی داینا ون چین و لەچ باسێکدان؟ مامۆستا و فەقێکانی کێن و چۆن بوون؟ مەدرەسەکەی لەکوێ بووە و باری ڕۆشنبیری و زانستی چۆن بووە.

ناو براو ناوی (محمد)ە نازناوی شێخ مارفە کوڕی سەید (مصطفی)ی نۆدێیە. کە بە (کبریت الأحمر) ناسراوە، ئەم زاتە بە بنیچە دەچێتەوە سەر شێخ عیسای بەرزنجی کە کاتی خۆی لەگەڵ برا گەورەکەیا (شێخ

موسی) هاتونه هەرێمی شارەزورو گوندی بەرزنجەیان ئاوەدان کردۆتەوە تێیدا جێنشین بوون.

شێخ مارفی ناوبراو لەسالّی (١١٦٦)ی کۆچی بەرامبەر (١٧٥٣)ی زایینی لەدێی نۆدێ (سەر بە ناوچەی شارباژێر کە کەوتۆتە رۆژهەلاّتی سولەیمانییەوە، بەچەند کیلۆمەترێك لێی دوورە)، هاتۆتە دونیاوە لە ڕۆژگارێکا کە سلێمان پاشای گەورە مەشهور بە (مقتول) میری قەلاّچوالان بووە، ئەم زاتە لەسەرەتاوە لەلای باوکی دەستی کردووە بەخوێندن هێندی کتێبە وردەکانی سەرف و نەحوی عارەبی لەلای ئەم خوێندوە تا گەیشتۆتە تەمەنێك کە توانیویەتی لەماڵ دورکەوێتەوە، جائەو کاتە باوکی لەگەلّیا چووە بۆ قەلاّچوالان لە خوێندنگا مەزنەکەی بابان دا جێی بۆ دابین کردووە لەلای مەلا (محمد)ی غەزائی ماوەتەوە تا گەیشتۆتە کتێبی (شرح المغنی) کە لەڕێزمانی عەرەبیدا یە. جا لەم کاتەدا واتە سالّی (١١٧٨)ی کۆچی سلێمان پاشای بابان (میری قەلاچوالان) لەماڵی خۆیا بەدەستی

فەقێیەکی کۆیی کەناوی ئیبراهیم بوو کوژرا. بۆچی و لەسەر چی؟ نازانین!. ئەم کارە ناشیرینە زۆر کاریگەر بوو لەدڵ و دەرونی قوتابی و دەرس بێژەکانی خوێندنگاکانی قەڵاچوالان بۆیە مەدرەسەکانی قەڵاچوالان چۆڵ کراون و فەقییەکان بلاوەیان لێ کردوە.

شێخ مارفیش کەلەتەمەنی دووازدە ساڵی دا بووە گەڕاوەتەوە بۆ گوندی (نۆدێ) لای باوکی دەستی کردۆتەوە بەخوێندن. هەر لەوێ ماوەتەوە تا بیستویەتی کەزانای بەناوبانگ مەلا (محمد ابن الحاج) لەهەرێمی سەردەشتەوە هاتووە بۆ گوندی (هەزار میٚرد) جا لەدووای تەگبیرو ڕایەکی باوک و کوڕی ڕەئی هاتۆتە سەر ئەوە کەشێخ مارف بچێتە خوێندنگای (هەزار میٚرد) لەلای (ابن الحاج) بەهرەوەر ببێ.

ئیتر ئەمجارەش شێخ مارف خۆشبەختانە شوێنی خوێندنی دەست کەوتووە ماوەیەکی زۆر لەم خوێندنگایەدا خەریکی وەچنگ هێنانی زانین و زانست بووە، زۆر لەکتێب و زانستەکانی باوی ئەو ڕۆژگارەی

سەرەو ناو کردون. تا لەسالّی ١١٨٠ی کۆچی دا زاناو شاعیرو بەهرەوەری ڕۆژگار مەلا عەبدولّلای بێتوشی بەسەردان ڕێی دەکەوێتە خوێندنگای هەزار مێرد بۆ چاوپێکەوتنی مامۆستای (ابن الحاج) ماوەیەکیش لەوێ دەمێنێتەوە جا لەم ماوەدا لەسەر ڕەهنومایی (ابن الحاج) شێخ مارف سۆزی شیعرو چێژی ئەدەبو شێوەی جۆراو جۆری وشەسازی لەبێتوشی وەردەگرێ. هەر لەماوەیەکی کەمو کورتا هەموو شێوەی فەننی و ڕۆشنبیری هونەرو بەهرەی ڕەوانکای و گوزارەکاری و جوانکاری دەقۆزێتەوە شارەزایی تێدا پەیدا دەکا. بەجۆرێك کە بێتوشی خۆی هەستی بەتێگەیشتنی ئەم قوتابییە بلیمەتە کردووە زانیویەتی چ هەستێکی ناسك و چ بیرێکی تیژو چ زەوقێکی خۆشخوانی و بوێژی هەیە، بۆیە داوای لێ کردووە کە خەریکی دانانی شیعرو هۆنراوە بێ دەست لە ئەدەبو وێژە بدا. بەڵگەش بۆ ئەمە شێخ مارف بۆخۆی لەکۆتایی عەوامیلەکەی دا دەڵێ:

(ألفت بالتماس عبدالله لازال ذا فضيلة وجاه)

واتە: ئەم کتێبەم هۆنیەوە بەپێی فرمانی (عبدالله) یاخوا هەر پایەدار بێ بەو هەموو عیلمو فەزڵەوە.

لەدوای ساڵی ١١٨٢ی کۆچی شێخ مارف خوێندنگای هەزارمێردی بەجێ هێشتووە دووبارە گەڕاوەتەوە بۆ خوێندنگای (قەڵاچوالان) سەر لەنوێ لە مەدرەسەی مەلا غەزایی دا گیرساوەتەوە. نوسراوێکیش نییە هۆی ئەو گەڕانەوەیمان بۆ ڕون بکاتەوە. بەڵام وەندە دەزانرێ کە شێخ مارف ئەمجارە ماوەتەوە تا بڕوانامە (الإجازه العلميه)ی لەمەلا (محمد)ی غەزایی وەرگرتووە لەساڵی ١١٨٥ی کۆچی، هەر لەم ماوەدا کتێبی (أنفس الفرائد في نظم العقائد)ی داناوە بە هۆنراوەیی وەکوو بۆخۆی دەڵێ:

وقائل عَنْ عام ختم يسأل فقلت نظمي كله مكمل

(١١٨٥ك)

دیاریشە تەمەنی لە نۆزدە ساڵ تێپەڕ نەبووە لەدوای ساڵی ١١٨٥ی کۆچی بۆجارێکی تر شێخ مارف گەڕاوەتەوە بۆ هەزار مێرد ماوەیەکی تر لەوێ لای مەلا (محمد)ی ئیبن ولحاج ماوەتەوە تا لە ساڵی ١١٨٦ی کۆچی دا جارێکی کە لەگەڵ مەلا عبدالله بێتوشی بەیەک گەیشتونەوە ئەم جارە بەتامەزرۆیەکی زۆرتر لەپێشەوە چاکی داوێنی لێهەڵکردووە یەخەی بەرنەداوە تا زۆر لەزانستی ئەدەبی لێوەرگرتووە. لەدوای ساڵی ١١٨٦ی کۆچی گەڕاوەتەوە بۆ دێی (نۆدێ) لەوێ دەستی کردووە بەدەرس گوتنەوەو لێکۆڵینەوەو توێژینەوەو کتێب دانان، لەم ڕێگەوە ناوبانگی بڵاو بۆتەوە بە ناوچەی کوردوستان دا. لەدوای ساڵی ١١٩٠ی کۆچی گوندی نۆدێی بەجێ هێشتووەو هاتۆتە قەڵاچوالان بۆتە مودەریس لەیەکێ لەفێرگەکانی ئەم شارەدا.

لەدوای مردنی مەلا (محمد)ی غەزاییش کراوەتە سەرۆکی مودەریسەکانی فێرگای قەڵاچوالان ئەمیندارێتی کتێبخانەکەشی لەئەستۆ گرتووە. کە برایم

پاشا پایتەختی قەڵاچوالانی گواستەوە بۆ سلێمانی بەهەموو دارو دەستەو مەڵبەندو دائیرەیەکیەوە هەمان خوێندنگاو کتێبخانە لەمزگەوتی گەورە جێیان بۆدیاری کراوە هەر شێخ مارفیش بەسەریان ڕاگەیشتووە.

ئیتر ئەم فێرگەیە بەتەواوی پەرەی سەندووەو فراوان بووە لەهەموو لایەکی کوردوستانەوە قوتابی پۆل پۆلو دەستە دەستە ڕوویان تێکردووە بگرە زۆر لەمەلاو زاناکانی ئەو ڕۆژگارە بۆ بەرەکەت هاتونە لایو چەند دەرسێکیان بۆ بەرەکەت لەلا خوێندووە کەم وەختیش لەحەفتا قوتابی کەمتری لێبووە هەموشیان بەگوێرەی داب‌و نەریتی ئەمڕۆ قوتابی پلە بەرزەکانی خوێندن واتە (الدراسات العليا) بوون.

شێخ مارف بۆخۆی لەو کاغەزەیا کە بۆ والی بەغدای نوسیوە بەعەرەبی شێوەو ڕوخساری چۆنیەتی ئەم مەدرەسەیەمان بۆ ڕون دەکاتەوە، دەڵێ:

(لەوکاتەوە پاشای عەجەم دەستی گرتووە بەسەر ئەم ولاتەدا بەتەواوی کارو باری ئایینی‌و دونیایی ئەم ولاتە

تێکچووە هیچ شتێك وەکوو خۆی نەماوە، پێش هاتنی ئەم داگیرکەرە بێگانانە دێو دێهات هەمووی ئاوەدان بۆ، ئەمڕۆ هەموویان چۆڵو وێرانن بایەقوشو پەپویان تێدا دەخوێنن، قوتابی هەموو پەرتەوازە بوونو وازیان لەخوێندن هێناوە، تاقمێکی کەمو لاواز نەبێ فەقێ هەرنابینی. کاتی خۆی تەنیا لە خوێندنگای ئێمەدا حەفتا قوتابی یا زیاتر هەبووە لەوانەی لە پلەی بەرزی خوێندن دا بوون بەڵام ئەمڕۆ لە مەدرەسەکەمانا کەمتر لە (١٠) قوتابی هەیە...هتد.).

شێخ مارفو شێوەو خوڕەوشتیو شوێن دەستی لەکۆمەڵ دا

لەم بارەوە شێخ بابە ڕەسوڵی بەرزنجی کەبە (سناء الدین) مەشهورەو قوتابی شێخ مارف بووەو ماوەیەکی زۆرییش لەگەڵیا بووە باشترین شێوەو شێوازو خوڕەوشتی ئەم زاتەمان دەخاتە پێشچاوو دەڵێ:

شێخ مارف پیاوێکی چوار شانەو سورو سپیو تێکسمڕاوی ڕاستو ڕەوانو دەستو بازو ئەستورو چاو گەورەو هەتا بڵێی قۆزو جوان چاك بووە. لەهەمان کاتا زۆر نیك نەفسو بێ فیزو سەخی تەبیعەتو قسەحەقو ڕاست گۆ بووە هەروەکوو چۆن پیاوێکی کۆمەڵایەتیو پێشەوایەکی ئەمینو خودا ناسێکی ڕاستو موسلیحێکی بێ وێنە بووە.

بۆیە هەمیشە بەچاوێکی پڕ ڕیزو نرخەوە لەلایەن پیاو ماقوڵانو میرەکانی بابانەوە سەیری کراوە. هەرچەندە ئەم میرانەی بابان لەناو خۆیان دا هەمیشە

نیزاع و ناخۆشییان بووە بەڵام لەعاست شێخ مارف دا هەموویان یەك لەدوای یەك ڕێزیان لێگرتووە پلەو پایەیەکی تایبەتی هاوشانی خۆیان بۆداناوە. هەر کاتێکیش هەستی بەکارێکی ناڕەوا کردبێ خێرا بە کاغەزێك یا ڕاسپاردەیەك دەرمانی کردووە.

خۆ وەنەبێ شێخ مارف هەر لەگەڵ میرەکانی بابان بەم ڕەفتارە ڕۆیشتبی یا هەر لای ئەوان ڕێزی لێنرابێ و بەس. بەڵکوو نەسیحەت و ئامۆژگاری ئەم زاتە لە گوێچکەی زۆر لەپاشاو میرەکانی جیهانی ئیسلامی ئەو ڕۆژگارەدا زرینگاوەتەوە کاغەزەکانی چاوو دڵی زۆریانی ڕون کردۆتەوە بەتایبەتی پاشاو میرەکانی بەغداو ئەستەمبوڵ و مەککەو مەدینەو میصرو موسڵ و چەند شوێنی تریش.

جا ئەم زانایە چونکە زانایەکی زمان پاراوو قەڵەم ڕەوان و هەست ناسك و پرسۆزو خەیاڵاوی و بیر تیژ بووە لەهەمان کاتیش دا شارەزای کون و قوژبنی زمانی عەرەبی بووە، لەهەموو شێوەو ئەدەب و بوێژی دا

پسپۆڕو لێهاتو بووه له جۆرەکانی خۆشخوانی (جوانکاری، ڕوانکاری، گوزارەکاری) دا شۆڕه سواریّکی بێوێنه بووه. توانیویەتی چەندەها پەڕاوی بەنرخی جۆراو جۆر پێشکەش بەگەلی ئیسلام بکا کە ژمارەیان لەپەنجا تێپەڕیوه. ئەم نوسراوانەی شێخی نۆدێی هەموو جۆرەکانی زانستو ئەدەبی باوی ئەو ڕۆژگارەی گرتۆتەوه وەك (نحو، صرف، منطق، بلاغة، فقه، اصولی فقه، حکمت، کلام، لاهوت، آداب و لغة) زۆریشیان هۆنراوەتو بەزوبانی عەرەبین کەمێکیشیان بەفارسی و دانەیی کێشیان بەعەرەبی و کوردییە لەژێر ناوی ئەحمەدی دا، کە ئێمە لەم نامیلکە دا دەی خەینە پێش چاوی خوێنەران.

ئەحمەدی و پێناسینێك و گرنگی

ئاشكرایە كە گەلانی جیهان زمانی عەرەبییان بەلاوە پیرۆزە لەبەئەوە كە زوبانی قورعانەو پێغەمبەر (د.خ) لەسەربێ بەم زمانە دوواوە وتە بەنرخەكانیشی هەر بەم زمانە گوتراون و نوسراون. هەروەكوو چۆن زمانی عەرەبی زمانێكی عالەمی و فراوان و ناسراوە. وەهەر كەسێكیش ئەم زمانەی نەزانیبێ لەجیهانی ئیسلام دا بەخوێندەواری ناتەواو لەقەڵەم دراوە جا بۆیە هەر لەكۆنەوە زۆر لەعلوم و زانستەكانی جیهانی ئیسلامی بەزمانی عەرەبی دانراون و نوسراون و لێكۆڵینەوەیان لەسەر كراوە.

لە كوردەواری ئێمەش دا نوسین بەكوردی باو نەبووە بەڵكو هەتا سەردەمی (نودێی) و دواتریش كەسێك ئەم رێگەیەی پەچاو كردبێ بۆتە جێگای. تانوتی خەڵك و لۆمەو سەر زەنشتییان... خۆ ئەگەر لەكۆنەوە تاك تاكە

ڕۆشنبیرو مەلای ڕوناکبیری وەکوو مەلای جەزیری و مەلا (محمد ابن الحاج)و مەولانا خالیدو مەلا (محمد)ی سیوچی، هاتبن دیوانێکی شیعر یا نامیلکەیەکی پەخشانی کوردییان نوسیبێ ئەوە ئەوندە کەم و کوڕو نادیار بووە نەیتوانیوە داب و نەریتی ئەو ڕۆژگارە بشکێنێ و ڕێگا خۆش بکا بۆ ڕۆشنبیرانی کورد کە بەزمانی زگماکی خۆیان بنوسن هەروەکوو چۆن بەگوڵێکیش بەهار نایەو تاقە سواره تۆزی نییە ... هەر لەم ڕووەوە بووە کە شێخ مارف نوسراوەکانی زوربەیان بەعەرەبین و تەنها ئەحمەدییەکەی نەبێ کە بەعەرەبی و کوردییە ... جا ئەگەر گەلی کورد سوپاس و ستایشی خۆی پێشکەش بکا بەمەلای جەزیری و نالی و مەولانا خالیدو ئەوانەی کە بەکوردی نوسینیان داهێناوە پێویستە شێخ مارف لەم کۆمەڵ هەڵ نەهاوێرێ و لەم ڕیزەدا شوێنێکی تایبەتی بۆ دیاری بکرێ چونکە لەکاتێکدا کە نوسینە کوردییەکانی مەلای جزیری یا نالی یا مەولانا خالید ڕێگەی بەکوردی نوسینیان کردۆتەوە

هـەر یەکـەیان دیاردەیـەکی مەشـخەڵ دارو نمونەیـەکی تایبـەتی و بناغـەی کـەلتوری کـوردین ئەحمەدییەکـەی ئـەمیش شـەقڵێکی تایبـەتی و چـێژێکی نـوێی هەیـەو هـەنگاوێکی جیـاوازی لەمەیـدانی پۆشـنبیری کـوردی دا هـەڵێناوە، هەرچـەندە لەوانەیـە مەبەسـتی شـێخ مـارف لەدانانی ئەحمەدی دا ئەوە بوبێ کە منداڵی کورد فێری زوبـانی عـەرەبی بکـا، بەئاسـانی هێنـدی وشـەو ڕسـتەی لێفێربببێ. بەڵام لەهەمان کاتا ئەو نرخەشی دەدرێتێ کە کـۆنترین شـێوەی وشـە نوسـینی کـوردی بـەدیالێکتی کرمـانجی خـوارو ناوچـەی سـولەیمانی پیشـان دەدا. بەڵکوو هێندێ وشەی ڕەسەنی کوردی ئەو ڕۆژگارەی بۆ هەڵگرتوین کە ئەگەر ئـەم ئەحمەدییـە نەبوایـە لەوانـە بـوو بفەوتانایە.

شایانی باسە کەلە پێش شێخ مارف دا چەند کەسێك ئـەم ڕێگـەیان تـاقی کردۆتـەوە کۆمـەڵێ وشـەی عـەرەبییان وەرگێڕاوە بۆسـەر زوبـانی خۆیـان. لەمانـە ئـەبو نەصـری فەراهی لە (نصاب الصبیان)ەکەیداو ئەحمـەدی خانی لـە

(نەوبەهارە)کەی دا. کە هەریەکەیان بەشێوەیەکی تایبەتی وشەی عەرەبییان وەرگێڕاوە. ئەویان بۆسەر زوبانی فارسی و ئەمیان بۆسەر زوبانی کوردی بادینانی. بەڵام ئەحمەدییەکەی شێخ مارف زۆر لەوان جیاوازە چونکە ئەم کتێبە تام و چێژێکی تری هەبوو، شێوەو شێوازێکی تایبەتی دیکەی گرتووە، بەرگ و لیباسێکی تری بەبەردا کراوە چونکە لەدانانیا جۆرێکی ئاسان و ڕێك و پێك و سەرنج ڕاکێش بەرچاو گیراوە، لەسەر (مقامی) گۆرانی و ڕەقص و هەڵپەڕکێ دانراوە کەمندا زوو ڕمودەی دەبێ و دەیکاتە بەری. ئێمە بۆخۆمان چەند جار دیومانە کە مەلاو فەقێ هەڵپەڕکەو زەماوەندیان دەگێڕاو لەجیاتی گۆرانی و دەهۆڵ و زورنا (ڕاس سەرەو عین چاوە)کەی شێخ مافیان دەگوت. شایەو داوەتەکەیان پێ گەرم دەکرد، جگە لەمەش شێخ مارف وشەی عەرەبی وای هەڵبژاردووە کە هەمیشە لە گفت و گۆو ئاخاوتن دا ئەم وشانە بەکاردەهێنرێن و پێویستی هەمیشەیین.

چۆنیەتی لێکۆڵینەوە

ئێمە بۆ ساغ کردنەوەی تێکستی ئەم نامیلکەیە پەنامان بردۆتە بەر چوار نوسخەی دەست نوس و بڕواپێکراو. هەرچەندە ئێمە بەگوێرەی توانا هەوڵمان داوە تا کۆمەڵێکی زۆرمان لەدەست نوسی ئەم کتێبە وەچنگ هێناوە، بەڵام پاش بەراورد کردن و تاو تۆیکردنی دەستنوسەکان چوار نوسخەمان لێهەڵبژاردون و کردومانن بە بناغەی لێکۆڵینەوەکەو ئەوانی ترمان (لەبەر بێ جیاوازی) پاش گوێ خستون، ئەم چوار نوسخانەش ئەمانەن:

١. نوسخەی مەلا خالیدی سوفی، پێش نوێژو خوتبە خوێنی مزگەوتی (دارۆغا) لە سولەیمانی ئەم نوسخەیە پێک هاتووە لە (١٩) لاپەڕەی قەوارە (٢٢×١٦سم)ی لە هەر لاپەڕەیەکیشا (١٣) دێڕ نوسراوە. مێژوی نوسینەوەکەشی (٢٩)ی ڕەبیعی یەکەمی ساڵی (١٣٠٠)ی کۆچییە (محمد سعید)

ناوێك بەخەتێكی خۆش و لەسەر شێوەی (املای) كوردی كۆن نوسیویەتییەوە. بۆ ئەم نوسخەیە ڕەمزی (خد)مان ڕەچاو كردووە.

٢. نوسخەی كتێبخانەی ئەوقافی مەركەزی سلێمانی ئەمیش بەخەتێكی خۆش نوسراوەتەوە لە)٢٣) لاپەڕەی قەوارە (١٦×١٠سم)ی دا بەپێنوسی ئەیبوب زێباری یەم بۆ مەلا (محمد شریف) كە بە (ڕەنكەرزانی) ناوبانگی دەركردووە ئێمەیش بە (فق) ئیشارەمان بۆ كردووە.

٣. نوسخەی مالّی مامۆستا مەلا ڕەحیمی پەرخییە ئەم نوسخەیە لە (٣٦) لاپەڕەی قەوارە (٢١×١٧سم)ی دا نوسراوەتەوە ناشزانرێ كەی و كێ نوسیویەتییەوە بەڵام نوسخەیەكی ڕاست و بێ هەڵە بوو بەڕەمزی (پخ) ئیشارەی بۆ كراوە.

٤. نوسخەی مامۆستا شێخ محمدی قەرەداغی (خطیب) كە بەڕاستی نوسخەیەكی ڕێك و پێك و بێ هەڵەبوو سالّی ١٣٥٥ی كۆچی نوسراوەتەوە لە لایەن مامۆستا

شێخ عومەری قەراغی کە پێش نوێژو خوتبە خوێنی مزگەوتی پاشا بووە لەهەڵەبجە وەهەر ئەم نوسخەیەشمان کردووە بەبناغەی لێکۆڵینەوەکە.

٥. دوو نوسخەشمان لەئاساری بەغداد دەست کەوت ئەم دوو نوسخەیە هەرچەند زۆر جوان نوسرابونەوە بەڵام لەبەر ئەوەی شیعرەکانیان هێندە پاشو پێشو جێ گۆڕکێیان پێ کرابوو لەپەراوێزدا دەست نیشانی ئەم جێ گۆڕکێیەمان پاش گوێ خست.

شایانی باسە کە دوو شیعر لە کۆتایی هەردوو نوسخەکانا نوسرابوون لە نوسخەکانی تردا نەبوون بەڵام ئێمە بەهی نۆدێیمان نەزانین لەبەر ئەوە پاش گوێمان خستن نوسخەی یەکەمیان لەئاسار ژمارە (١٩٤٩١)ی دراوەتێ ئەحمەدی کوڕی خەلیفە مەلودی قەرەناوی سالّی (١٣٤٤)ی کۆچی نوسیویەتیەوە ئێمەش پەمزی (ن.ا)مان بۆ داناوە. نوسخەی دووەم ناوی نوسەرو سالّی نوسینەوەی لەسەر نییە ئێمەش پەمزی (ن.ب)مان بۆ داناوە. لەئاساریش ژمارەی (٨٣٥٣)ی دراوەتێ.

هیوادارین سەرکەوتوبوبین لەکارەکەمان دا.

پێشەکی دانەر

بەنامی خودای حەیی لایەموت — پەروەردگاری مولك‌و مەلەکوت

الحمد لله علی ما وهب — هدانا الی لسان العرب

صەلاّت‌و سەلام بێ حەددو حساب — بەر موحەممەد باد هەم ئال‌وئەصحاب

(وبعد بدان چنین میگویەد) — (معروف بن مصطفی بن أحمد)

(قد حفه الله بالطافة — وأبویه کأسلافه)

(درین رسالە بە کوردی زوبان — میکنم زوبان عربرابیان)

(تاکە فرزندم أحمد بێ تعب — شود دانای لغاتی عرب

لهذا ناوم نا ئەحمەدییە — والله أرجو اصلاح النیة

بدو باب کتاب میشود کمال — یەك بابی أسما یەك بابی افعال

زیری هەر ئیسمی میکنم تحریر — جمعش یەك بووەد یا دوو یا کثیر

در باب افعال میانی هەمە — فعلی ماضی را کنم ترجمە

ربي وفقني وخذ بيدي — وانفع بها طالب مبتدئ

الباب الأول في ترجمة الأسماء

(رَأْس) سەرە (عَيْن) چاوە

(بَدَن) قاڵب (إسْم) ناوە

(أنْف) لوتە (حَاجِبْ) برۆ

(فَخِذْ) ڕانە (رُكْبَة) ئەژنۆ

(جَبِينُ) و (جَبْهَة) تەوێڵە

(مَكر) و (كَيْدُ) و (حِيلَة) فێڵە

(ناصِيَة) چییە؟ پێشە سەرە

(اِبِلْ) حوشتر (حِمَار) کەرە

(بَطْن) سکە (صَدْر) سنگە[1]

(عَكُوبْ) کەنگر (نَعْنَاعْ) پونگە

---

[1] سك و سینگ دوو ئەندامی ناسراوون لەگیان لەبەرا.

(ظَهْـر) پشـته (كَتـف) شـانه

(شَـفَة) ليّـوه (سِـنْ) ددانـه

(مَـتينْ) قـاييم (مَـتْن) پشـته

(لَـبَنْ) شـيره (لَـبِنْ) خشـته[2]

(سَـاعِدْ) باسـكه (عَضُـدْ) قۆڵـه

(قَرْنَـاء) شـاخدار (جَمَّـاءْ) كۆڵـه

(شَـعْر) مـووه (قُطْـن) لۆكـه

(عَـدَسْ) نيسـكه (حِمَّـص) نۆكـه

(ظِفْـر) نينـۆك (مِسْـحَاةْ) بيّـلـه

(صَـافِي) سـافه (كَـدِرْ) ليّـلـه[3]

---

[2] (لبن) به خشتێك دەڵێن كه سور نەكرابێتەوە ئەگەر سور كرايەوە پێی دەڵێن (أجر) وەكوو لەمەدووا دێ.

[3] (ظفـر) لـەم وشـەيە (ظُفـر)يـش هـاتووە هـەردوو وشـەكە يـەك مانـا دەبەخشن.

(شَارِبْ) سمێڵ (لَحِيَةْ) ڕیشە

(جُرْحْ) بڕین (وَجَعْ) ئێشە

(باعْ) و (ذِرَاعْ) و (يَدْ) دەستە

(سَرِيعْ) چەسپان (بَطِئْ) سستە

(أَصْبُعْ) ئەنگوشت (قَدَمْ) پێیە

(ذَكَرْ) نێرە (أُنْثَى) مێیە

(مِسْحَاةْ) بێڵ ئاسن (مَاءْ) ئاوە

(كِرْبَاسْ) جاوی نەشۆراوە

(بَاعْ) میقداری هەر دوو دەستان

ڕایانکێشی، (وقوف) وەستان

(رِجْلْ) پێیە (كُوعْ) جومژگە

(ذِئْبْ) و (سِيدْ) و (سِرْحَانْ) گورگە

(أُذُنْ) گوێیە (مِرْفَقْ) ئانیشك

(دِيكْ) کەڵەشێر (دُجَاجْ) مریشك

(وَجْـه) ڕووه (كاهِـلْ) ناوشـان

(لَحـم) گۆشـته (عَظْـمْ) ئێسـقان

(إبط) بن هەنگڵ (جنب) تەنیشته

(قاع) جێگـەی نـەرمان و دەشـته

(رِيَـةْ) سـی (مِعَـاءْ) ڕیخۆڵـه

(نَجْـلُ) و (وَلَـدْ) چـییه؟ ڕۆڵـه

(صُـلْب) پشـته (مِنْكَـبْ) شـانه

(نَصْـلْ) سـەرە ڕم هـەم پەیکانـه

(نصـل) هـەم ئیسـمی شمشـێرە

(هِصْرُ) و (هَيْصَرْ)، (هَيْصَار) شـێرە

(رَكِيَّـةْ) چـییه؟ ئیسـمی بـیرە

(وَجْنَـةْ) کوڵمـه (نَبْلَـةْ) تـیرە[6]

---

[6] تیر: واتە پەیکان.

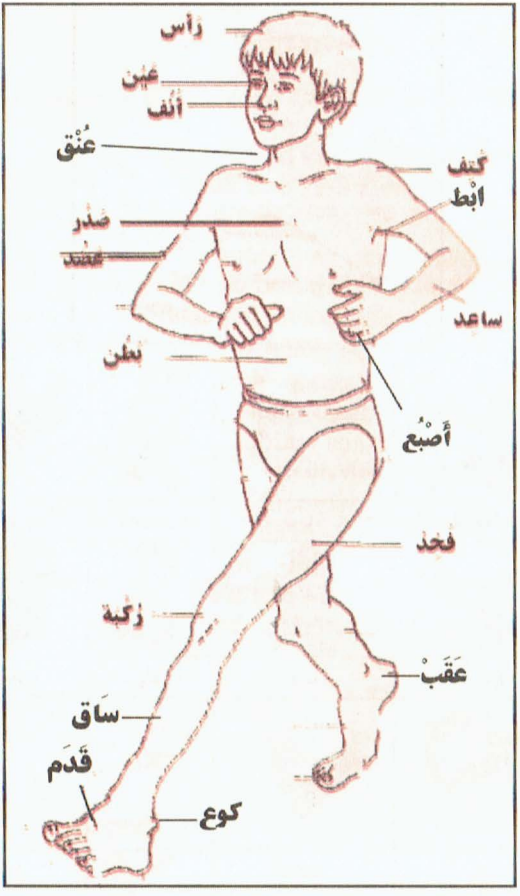
رأس
عين
أنف
عُنق
كتف
ابْط
صدر
عضد
ساعد
بطن
أُصْبُع
فخذ
ركبة
عَقَبْ
سَاق
قَدَم
كوع

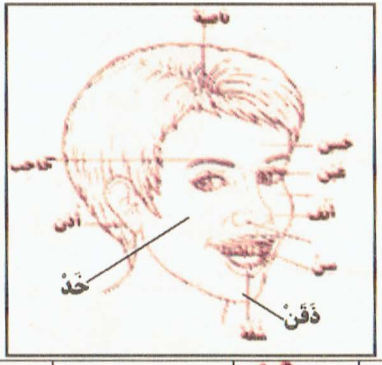

جَمَلٌ	قرناء	حمار	ابل
			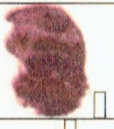
دجاج	بنت	ولد	شعر
ذئب	ديك	نبلة	نصل

(عَقْبْ) پاژنه (عِرْقْ) ڕەگە

(عَصَبْ) پەیە (کَرِیش) ورگە

(حَلْقُ، حَلْقُومْ، بَلْعُومْ) گەرو

(حُوتْ) ماسییە (عَلَقْ) زەرو

(کَعْبْ) قاپە (لُثَّةْ) پوکە

(عَروسْ) زاوایە هەم بوکە

(وَکْرْ) و (عُش) ئیسمی هێلانە

(أَسَدْ) شێرە (عَرینْ) لانە

(کلیة) چییە؟ گورچیلە

(لِحْیینْ) چییە؟ دوو شەویلە

(کَفْ) لەپی دەستە (خَدْ) کوڵمە

(أَکْحَلْ) چاو ڕەشی بێ سورمە

(طَلْعَت، مُحیّا) ڕوخسارە

(نَهْر) ڕووبار (شَطْ) کەنارە

(عُنْق) ئەستۆ (عَارِضْ) ڕووە

(بَيْضَة) هێلکە (فَرْخْ) بێچووە

(ذَنَبْ) کلکە (عُرْفْ) یاڵە[8]

(جُنَاحْ) گوناە (جَنَاح) باڵە

(غُرْفَة) لۆچە (مُدْ) مستە

(ذِرَاع) گەزە (شِبْرْ) بستە

(كَبَدْ) جەرگە (طَحَالْ) سپڵە

(قَلْبْ) و (فُؤَادْ، ضَمِيرْ) دڵە

(سَمْن) ڕۆنە (شَحْمْ) پیوە

(تُرَابْ) گڵە (رَمْلْ) لێوە

(رِيقْ) و (بُصَاقْ) و (رُضَابْ) تفە

(زَبَدْ) کەرە (زَبَدْ) کەفە

---

[8] (عُرْف)یش هاتووە بەڵام هێندێ جیاوازی هەیە لە نێوان (عُرْف) و (عُرْف) دا چونکە (عُرْف) بەموی ملی وڵاخەکە دەڵێن بە تێکڕایی (عُرْف) بەو موانە دەڵێن کەلە بەینی ملو ناوشانی دا دەڕوێن.

(لِسَانْ) زوبانه (فَمْ) دەمه

(نُخَامَةْ) ئیسمی بەڵغەمه

(شَابْ) جووانه (هَرِمْ) پیره

(قَوْسْ) کەوانه (سَهْمْ) تیره

(مِخَاطْ) چڵمه (لُعَابْ) لیکه

(لُقْمَةْ) پارو (لُبْنَةْ) تیکه

(أَحْمَصْ) پاژنه (هَامَة) سەره

(إِمْشِ) بڕۆ (تَعَالْ) وەره

(ثَغْرْ) دوو دانی پێشینه

(بُعْضْ) و (ضِغْنْ) و (شِحْنَة) قینه[9]

(قِوَام) قەده (سُرَّةْ) ناوکه

(أُمْ) ئیسمی دایك (أَبْ) باوکه

---

[9] له نوسخەی (خد)دا (شحناء) نوسراوه.

		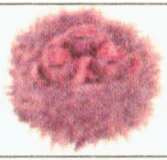
حُوت	عروس	وَكْر، عُش
بيضة	فرخ	ذَنَب
جَنَاح	رَمْلْ	قوس
أسد	عُرْف	سَهْمْ

(کرباس) جاوه، کوێر (دورق)[10]

(جرجیس) شەمعە، بەخیل (خنبق)

(رَقَبَةْ) عەبدو هەم گەردنە[11]

(حَیَاةْ) ژینە (مَوْتْ) مردنە

(عُذَارْ) زولفە هەم (ساقْ) لاقە

(ذَقَنْ) چەناگە (فَخْ) فاقە[12]

(صَلاْةْ) نوێژە (آذَانْ) بانگە

(سَنَةْ) ساڵە (شَهْرْ) مانگە

(نَهَارْ) ڕۆژە (لَیْلْ) شەوە

(نَوْمْ) نوستن (رُؤیَا) خەوە

---

[10] (دەورق) کلاوێکە دەکرێتە سەر بەزۆری پیاوانی خواپەرست دەیکەنە سەریان بە زوبانی عەرەبی (قلنسو)ەشی پێ دەڵێن.

[11] تەنها لە نوسخەی (خط)دا هەیە. (عەبد) واتە بەندەو کۆیلە ئەو جۆرە ئینسانانەن ئازادیی تەواویان نییە کەرین و فرۆشتنیان لەسەرە لەشەریعەتی ئیسلام دا بە درێژی باسی عەبد دەکرێ.

[12] فاقە واتە داو یا تەڵە.

(نَجْمُ) و (كَوْكَبْ) ئەستێرەیە

(رَغِيفْ) چییە؟ کولێرەیە

(شَمْسْ) ڕۆژە (قَمَرْ) مانگە

(دِرْهَمْ) درم (دَانِقْ) دانکە

(أَرُزْ) برنج (شِلْبْ) چەڵتوکە

(ثَقِيلْ) گران (خَفِيفْ) سوکە

(ذُرةْ) زوڕات (شَعِيرْ) جۆیە

(سُدَا) رایەڵ (لُحْمَة) پۆیە

(حَبْ) دانە (قَمْحْ) و (حِنْطَةْ) گەنم

(صَقِيعْ) سیخوار (نَدا) شەونم

(مِرارَةْ) ئیسمی زراوە

(عَصْفِ مَأكولْ) کای خوراوە

(جَوْزْ) گوێزە (لَوْزْ) چوالەیە

(مُحْوِلْ) طیفلی یەک ساڵەیە

(بُزاق)[13] تفه (ضِرْسْ) خرێیه

(دِرْعْ) و (دِرَدْ) چـــییه؟ زرێیـــه

(أعمـــی) کـــوێره (أصـــم) کـــەڕه

(مَعْـــزْ) بزنـــه (نَعْجَـــة) مـــەڕه

(ذَهَـــبْ) زێـــڕه (فَضَّـــةَ) زیـــوه

(جَبَـلْ) کێـوه (وَادي) شـیوه[14]

(تَیْس) تەگەیە[15] (کَبَش) بەرانە

(صَعْب) ســەخت (سَـهْل) ئاســانە

(أَبْـیَضْ) ســپی (أَسْـوَدْ) ڕەشــە

(أَزْرَقْ) شـــینە (نَصـــیبْ) بەشـــە

(أَصْـفَرْ) زەردە (أَحْمَـرْ) ســوورە

(قریـــب) نزیـــك (بَعیـــدْ) دوورە

---

[13] (بصاق)یش هەر تفە.

[14] شیو: واتە دۆڵو نسێ نەك شیوی بەمانا کێشت بێ.

[15] تەگە: واتە نێری پێشی ئەڵێن نێریە قەرە.

(أحوى) ڕەشە (أخْضَر) سەوزە

(حالِكْ) ڕەشە (طُحْلَبْ) قەوزە

(شَجَرْ) درەخت (حَجَرْ) بەردە

(دَوَاءْ) دەرمان (دَاءْ) دەردە

(خُفْ) چی؟ مەسحە (مَدَاسْ) سوڵە

(عَامِرْ) ئاوا (غَامِرْ) چۆڵە

(شَاةْ) مەڕە (جَدْعْ) شەکە

(شَكْ) و (رَيْبْ) و (مِريَةْ) شکە

(نَعْلْ) و (حِذاءْ) ئیسمی کەوشە

بڵێ (بَنَفْسَجْ) وەنەوشە

(نَرْجِسْ) نێرگس (أدیمْ) چەرمە

(زَهْرَةْ) گڵوک (حَيَاءْ) شەرمە

(عَشْبْ) گیایە (حَشِيشْ) پوشە

(حَيَّةْ) مارە (فَأْرَةْ) موشە[16]

---

[16] موش: واتە مشک.

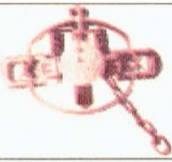		
فَخْ	نَجْمُ، كَوْكَبْ	رَغِيفْ
	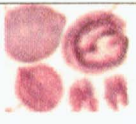	
قَمَرْ	جَوْزْ	لَوْزْ
مَعْزْ	نَعْجَة	تَيْس
شَجَرْ	ضِرْسْ	شَمْسْ

(خُـروفْ) بڵـێ بـەرخی نێـرە

(خَروفـةْ) مـێ (ضِـرْغَامْ) شـێرە

(حَمَـلْ) یـا شـەکە یـا بەرخـە

(بَیْـعْ) مامەڵـە (سِـعْرْ) نرخـە

(طَـاهِرْ) پاکـە (نَجِـسْ) پیسـە

(حَبْلْ) و (رَسَنْ) چـی؟ گوریسـە

(طَـالِحْ) خـراب (صَـالِحْ) چـاکە

(ثَرْوَتْ) دەوڵـەت (ثَـری) خاکـە

(کِبْریتْ) گـۆگردە (جَصْ) گەچـە

(قَمَلْ) ئەسپێ (بَرغُوثْ) کێچـە[18]

(مَـرْآتْ)، (سَـجَنْجَلْ) ئاوێنـە

(مِثْـلْ) و (شِـبْهْ) و (نَظِـیرْ) وێنـە

(رَبْـوَةْ) و (تَلَّـةْ) تەپۆڵکەیـە

(أَسْـطُوانَةْ) کۆڵەکەیـە

---

[18] بەڵام (قُمّلْ) تەنها بە ئەسپێی وشتر دەڵێن.

(حَرْبْ) و (وَغَى) و (هَيْجَاء) شەڕە

(يَابِسْ) وشکە (رَطْبْ) تەڕە

(ذُبَابْ)[19] مێشە (نَحْلْ) هەنگە

(أفْيُونْ) تریاکە (بَنْجْ) بەنگە

(كثِيبْ) چی؟ تەپۆڵکەی لیوە

(نُضَارْ) ئاڵتون (لُجِينْ) زیوە

(عَسْجَدْ) جەوهەر هەم زێڕە

(طِرْسْ) کاغەز (سَطْرْ) دێڕە

(أعْوَجْ) خووارە (قَوِيمْ) ڕاستە

(رَوْبْ)، (رَائِبْ)، (خَاثِرْ) ماستە

---

[19] ذباب: وشەیەکی تێکەڵاو کراو. واتە (ذبّ+آب) بۆیەش کراوە بە بەناو بۆ ئەم باڵندەیە چونکە ئەم باڵندەیە هەرکاتێ (ذبّ لاستقذاره آب لاستکباره) واتە هەرکاتێ دەربکرێ لەبەر قێزلێکردنی و پیسی ئەو دەگەڕێتەوە لەبەر خۆ بەزل زانین و لەخۆ ڕازی بوونی.

نَعْل، حِذاءْ	نَرْجِسْ	حَيَّةْ
حَبْل، رَسَنْ	قَمَلْ	مَرآتْ، سَجَنْجَلْ
نَحْلْ	عَسْجَدْ	طِرْسْ
فَأْرَة	ذُبَابْ	رَبْوَةْ، تَلَّةْ

(رَدِئٌ) خراپ (جَيِّدٌ) چاکه

(خَبِيثٌ) پیسه (نَظِيفٌ) پاکه

(أَطْرُوشٌ)[21] کەڕ (ضَرِيرٌ) کوێرە

(غَرْسانٌ) برسی (شَبْعَانٌ) تێرە

(دَهْماء، لَجَّة، يَمٌ) دەریایە[22]

(أُخْتٌ) ئیسمی خوشک (أَخٌ) برایە

(شَحِيحٌ، لَئِيمٌ، بَخِيلٌ) ڕژدە

(بَشَارَة، بُشْرى) مژدە

(فُلْكٌ)، (سَفِينَةٌ) کەشتییە

(ذَبْحٌ) و (ذَبِيحَة) کوشتییە

(سُلَّمٌ) پەیژە (سَرِيرٌ) تەختە

(جَدٌ) بزرگی (رِزْقٌ) بەختە

---

[21] (أطرش)یش هاتووە لەهێندێ نوسخەدا، هەردوکیان یەک مانا دەبەخشن.

[22] لە نوسخەی (فق)دا (بحر وماء) نوسراوە لەباتی (دهماء لجة).

(جَدْ) هەم باپیرە (جَدَةْ) نەنکە

(دَقِیقْ) ئاردە (رَقِیقْ) تەنکە

(رَمْسُ، قَبْرُ، جَدَثْ) گۆڕە

(عُقَابْ) هەڵۆ (دُرَاجْ) پۆڕە

(شَبْ) چی؟ زاخە (عَفَصْ) مازو

(أَدْهَمْ) ڕەشە (أَبْلَقْ) بازو

(لَیْثُ، حَیْدَرْ، ضَیْغَمْ) شێرە

(بَعْلْ) شەوهەر[23] (فَحْلْ) نێرە

(بَازِي) بازە (بَاشِقْ) واشە[24]

(طِحْنْ)[25] ئاردە (رَحَى) ئاشە

---

[23] شەوهەر: مێرد.

[24] واشە: بڵندەیەکی گورج و گۆڵە بەقەوارە وەکوو کۆتر وایە مریشک زۆری لێ دەترسێن.

[25] (طحین)یش هاتووە، واتە: پیتی (ی)زیاد بکرێ لەدووای (ح)وە.

(نَـزْرُ ، قليـلُ ، يَسـيرْ) كەمـە

(كَـثيرْ) زۆرە (جَميـعْ) هەمـە[26]

(بِسّـاطْ) بـەرە (لِحَـافْ) لێفـە

(فِرْصَادْ) تووە (تُفَّـاحُ) سـێفە[27]

(طـينُ ، وَحَـلْ) بلّـێ قـوڕە

(عَنْـزْ) بـزن (ضَـأْنْ) مـەڕە

(حَطَبْ) هێـزم[28] (خَشَـبْ) دارە

(عَقْرَبْ) دوپشکە (ثُعْبَـانْ) مـارە

(أَصْـلْ) گـەورە (فَـرْعْ) بچـوك

(مَلِـكْ) پاشـا جـەمعی (مُلُـوكْ)

(مِعْـوَلْ) زنگـن (مِنْجَـلْ) داسـە

(جَفْنَـةْ) کێلانـە هـەم کاسـە

---

(26) هەمە: واتە هەموو، گشت.

(27) سێف: واتە سێو.

(28) هێزم: داری سوتاندن.

(نُعَـــاسْ، سِـــنَةْ) وەنـــەوزە

(أَشْهَبْ) بەڵەك[31] (أَشْمَطْ) بۆزە

(عَتِيـــقْ) کۆنـــە (جَدِيـــدْ) تـــازە

(غَـــنْجْ، دَلَال، دَلْ) نـــــازە

(هِـــلَالْ) مـــانگی یـــەك شـــەوەیە

(حَفِيـــدْ) و (حَافِـــدْ) نەوەیـــە

(بَـــدْرْ) مـــانگی شـــەوی چـــاردە

(وِرْدْ، شَـــبِمْ) ئـــاوی ســـاردە

(حَمِـــيمْ، سَـــخِينْ) ئـــاوی گەرمـــە

(خَشِـــنْ) زبـــرە (لَـــيِّنْ) نەرمـــە

(عَمْ) ئیسمی مامە (خَـــالْ) خاڵـــە

(أَكْمَـــة) کـــوێرە (أَخْـــرَسْ) لاڵـــە

---

[31] لە زۆر نوسخەدا (اشهب) واتە سپی یان شێ بەلامانەوە هەڵەبوو.

فُلْكُ	سُلَّمْ	سَرِيرْ
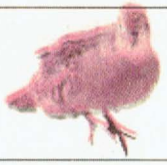		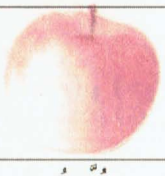
دُرَّاجْ	فِرْصَادْ	تُفَّاحُ
عَقْرَبْ	مِنْجَلْ	مَلِكْ
	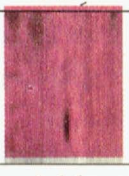	
عُقَابْ	خَشَبْ	ثُعْبَانْ

(عَمَـةْ) پـوره خوشـکی باوکـه

(خَالَـةْ) پـوره خوشـکی دایکـه

(ضَّـيْفْ) و (نَزيـلْ) چـی؟ میوانـه

(مَجْنُونْ) و (مَفْتُـونْ) دێوانـه[32]

(عَامْ) و (حَوْلْ) و (حِجَّـةْ) سـاڵه

(أُسْبُوعْ) هەفته (نَشَـبْ) ماڵـه[33]

(مِجْنَـبْ) پـەردە هـەم قەڵغانـه

(جُلْحُـزْ) بـەخیلی کـەم نانـه

(دَلْو) و (سَحَلْ) و (ذَنُوبْ) دۆڵچه

(خِنْزِيـرْ) بـەراز (دُبْ) ورچـه

---

(32) دێوانه: بەو جۆرە مرۆڤانه دەڵێن کەوێڵو سەرگەردان دەبن لەبەر گیرۆدەبونیان بە سۆزێکەوە.

(33) ماڵ لە کوردی دا دوو مانا دەبەخشێ یەکەمیان خانوو، نشینگە دووهەمیان سامانو دارایی لێرەدا مانای دووەم دەگرێ چونکە (نشب) بەعەقارو دارایی دەڵێن.

(دَعامـــة) و (سَـــارِيَةْ) ســـتون

(قَـرْنْ) شـاخه جـهمعی (قُـرونْ)

(حَلْبَـةْ) شملّـی (کمـون) زیـره

(بَصَـلْ) پیـــاز (ثَـــوْمْ) ســـیره

(عِنَـبْ) تـریّ (تـینْ) هـهنجیره

(قَیْـــدُ) و (سِلْسِـــلَة) زنجـــیره

(وَالِـــدَةْ) داك (وَالِـــدْ) بابـــه

(نَـوْمْ) و (رُقُـودْ، کَـرَی) خوابـه

(هُجُـوعْ، وَسَـنْ، رُقَـادْ) خـهوه

(صَرْعْ) فیّیه (کَابُوسْ) شـهوه[35]

(ذَنْبُ) و (إِثْمُ) و (حَـرَجْ) گونـاه

(لُؤلُـــؤْ) دورِرِه (کَـــلأْ) گیـــاه

---

[35] شـهوه: خیّـو، گیـان لهبـهریّکی هـونو نـهبووه بـیرو رای پـرِو پـوچ دروستی کردووه.

(حُجَّةْ، بُرهَانْ، سُلْطَانْ) دەلیل[36]

(مَلِكْ) پادشاه (صَاغِرْ) زەلیل[37]

(وَتَـرْ) تاقـه (شَـفْعْ) جوتـه

(جَوْعَانْ) برسـی (عُریـان) ڕوتـه

(عَـارِي) ڕوتـه (كِسْـوَةْ) بەرگـه

(كَاسِي) پۆشـته (مَنُـونْ) مەرگـه

(مِصْـرُ، مَدِينَـةْ، كُـورَةْ) شـاره

(مَسْجِدْ) مزگەوت (سُوقْ) بـازاڕه

(فُـولْ، بَـاقِلاء، لُوبِيَـا)

پاقلەیـه. (خَضَـرْ) حـەیا

(جَسَـدْ) هـەم (جُثْمَـانْ) بەدەنـه

(شَـعُوبْ، مَنِيَـةْ) مردنـه

---

[36] دەلیل: واتە بەڵگە بۆ چەسپاندنی شتێك.

[37] زەلیل: بێچارەو بێ نەوا.

دَلْو، سَحَلْ، ذَنُوبْ	خِنْزِيرْ	دُبْ
		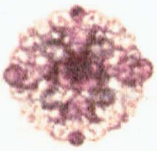
ثَوْمْ	عِنَبْ	لُؤْلُؤْ
بَصَلْ	قَيْد، سِلْسِلَة	مَلِك

(دُخَانْ) دوکەڵ (ضَبَابْ) تەمە

(شَرَرْ) پریشک (کِیرْ) دەمە[39]

(صُوفْ) خوریە (وَبَرْ) کورکە[40]

(صَدَأْ) ژەنگە (دَرَنْ) چڵکە

(کُورْ) کورەیە (نَارْ) ئاگرە

(قَیْنُ ،حَدادْ) ئاسنگەرە

(أَحْوَلْ) خیلە (أَبْکَمْ) لاڵە

(طِفْلُ ،صَبِي) چی؟ منداڵە

(فَجُ، طَرِیقُ، سَبِیلْ) ڕێیە

(بَلَدْ) شارە (قَرْیَة) دێیە

---

[39] کیر: بەو مەشکەو کەرەسەو شتومەکە دەڵێن کە ئاسنگەر کۆرەکەی پێ دەدەمێنێ، واتە: موشەدەمە.

[40] کورک: واتە کوڵک، هەروەکوو بەتوکی حوشتریش دەڵێن هەروەها ئافرەت کە خوریو موو مەڕ بەشە دەکا لەبن دانی شەیەکەدا هێندێ بنکڕ دەمێنێتەوە بەوەش دەڵێن کورک.

(دَرْبْ ، لَقْمْ ، صِرَاطْ) ڕێگە

(مَكَانْ ، مَقَامْ ، مَحَلْ) جێگە

(ضَبْعْ ، حَضَاجِرْ) کەمتیارە

(لَجَّة) دەریا (سَاحِلْ) کەنارە

(وَرَقْ) گەلا (تِبْنْ) کایە

(رَايِحَةْ) بۆیە[41] (رِيحْ) بایە

(رِيحْ) هەم بوبە (وَرْدَةْ) گوڵە

(بَالْ) ئیسمی حاڵە هەم دڵە

(شَذَا) بۆی خۆش هەم (أَرَجْ)

(مُهْجَةْ) ڕۆحە جەمعی (مَهَجْ)

(شَلْجَمْ) شێلم (فِجْلْ) تورە

(دَانِي) نزیك (نَائِي) دورە

---

[41] بۆیە: واتە بۆنە.

(عَرْفٌ) و (نَشْر) هەم بوی خۆشە

(ثَمَرٌ) میوە (عُنْقُودٌ) هۆشە[42]

(عَسَلٌ) هەنگوین (شَمْعٌ) مێوە[43]

(مَنٌ) گەزۆیە (كَرْمٌ) مێوە[44]

(حُلْوٌ) شیرینە (مُرٌ) تاڵە

(هِجَنٌ، جُنَّةٌ) مەتاڵە[45]

(دَارٌ) خانووە (سَقْفٌ) بانە

(سَطْحٌ) سەربانە (مِشْطٌ) شانە

(جِدَارٌ) دیوار (بَيْتٌ) ماڵە

(أَسَلٌ) ڕمە (تُرْسٌ) مەتاڵە

---

[42] هۆشە: واتە هێشووە میوە.

[43] مێو شتێکە لە خڵتەو پاشماوەی هەنگوین پەیدا دەبێ.

[44] مێو: لێرەدا بەداری تڕێ دەگوترێ.

[45] مەتاڵ: قەلغان، سوپەر.

(نُحَاسْ) مسه (رَصَاصْ) مەژە[46]

(شَـــارِقْ) ڕۆژە (سَـــارِقْ) دزە

(هُنَـــا) لێـــرە (ثَـــمَّ) لـــەوێ

(مَـــاذَا تُرِيـــدُ) چـــیت دەوێ؟

(نَـــوْرَةْ) قســـڵە (تُـــرَابْ) گڵـــە

(لَغَـــزْ) و (مُعَمَّـــا) مەتەڵـــە

(شَـجْوْ، شَـجَنْ، اَسَـفْ) حوزنـە

(ضَـــأْنْ) مـــەڕە (مَـــاعِزْ) بزنـــە

(رُمْـــحْ) (قَنَـــاةْ) بڵـــێ ڕمـــە

(تَثْرِيـــبْ) لۆمـــە (هَجْـــوْ) زەمـــە

(غَدِيرْ) گۆڵاو (بِرْكَـة) برکـە[47]

(صَـهْبَاءْ) شـەڕابە (خَـلْ) سـرکە

---

[46] مەژە: قورقوشم.

(47) برکە: واتە بڕکەی دێراو ئەو گڵەیە کە لەماکاوە کەوە دائەنرێ بۆ ئەوەی ئاوەکە بچێتە دێراوەکەوە. هەرکاتێ دێراوەکە پڕبو لەئاو گڵەکە ئەگوێزنەوە بۆ دەمی دێراوەکە بۆ ئەوەی ئاوەکە بچێتە دێراوێکی ترەوە.

(خَمْـــرْ) و (مُدامَـــةْ) شـــەڕابە

(يَتـــيمْ) منـــداڵی بـــێ بابـــە

(فَـارِغْ) خـاڵی (مَشْـحُونْ) پـڕە

(سَـلِيلَةْ) کـــچ (سَـلِيلْ) کـــوڕە

(جِلْـدُ، مَسْـكْ) بـــەڵی پۆســتە

(عَـدوّ) دوژمـن (صَـدِيقْ) دۆسـتە

(وَاحِـدْ) یەکـــە (اِثْنَـــيْنْ) دووە

(حَيّ) زیندووە (مَيْتْ) مـردووە

(ثَلاثَـةْ) ســی (اَرْبَعَـةَ) چـووارە

(مَائَـةَ) ســەدە (اَلْـف) هـــەزارە

(خَمْسَـةْ) پێنجـە (سِتَّة) شەشـە

(سَـهْمْ، خَـلاقْ، نَصِـيبْ) بەشـە

(سَبْعَة) حەوتە (آجَـرْ) خشـتە[48]

(ثَمانِيَـــة) بـــەڵێ هەشـــتە

---

[48] (آجَرْ): خشتی سورەوە کراو بەڵام کەسور نەکرایەوە پێی دەڵێن (لَبِنْ).

(تِسْعَةَ) نۆیه (عَشَرَةَ) ده

(خَيْرْ) چاکه (شِرّيرْ) بەده

(عِشْرونَ، عِشْرينَ) بیسته

(آلانَ) و (آنفاً) ئێستە

(ثَلاثُونَ) و (ثَلاثينَ) سی یه

(كَشْمِشْ) کشمیشه (مِشمِشْ) قەیسیه

(أَربَعُونَ) و (أَربَعينَ) چله

(كُمَيتُ) و (هُزَارْ) ئیسمی بولبولە

(خَمْسونَ) و (خَمسينَ) پەنجایه

(يَنْبُوع) چەشمه (مَوْضِعْ) جایه[48]

(سِتُونَ) و (سِتينَ) شەستە

(صَاحی) هوشیار (سَكْران) مەستە

---

[48] جایه: جێگه.

فُولْ، بَاقِلاء، لُوبيَا	نَارْ	وَرَقْ
	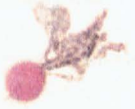	
شَلْجَمْ	فِجْلْ	دَارْ
ظَبْي، غَزَالْ، رِيمْ	خَسْ	كُوبْ
وَرْدَةْ	مِشْطْ	بَقْ، بَعُوضَة

(سبعون) و (سبعينَ) هەفتاد

(وَتَدْ) میخە جەمعی (أَوْتَادْ)

(ثَمَانُون) و (ثَمَانينَ) هەشتاد

(تِلْميذ) شاگردە (أُسْتَاذْ) ئوستاد

(تِسْعُونَ) و (تِسْعينَ) نەوەد

(عَوَجْ ، أُوَدْ) کەچی بووەد[50]

(تِبْرْ) شوشەی زێڕو زیوە

(عَلَمْ) بەیداخەهەم کێوە

(نَوْحُ) و (نِياحْ) گریەو زاریی

(تُحْفَةَ) و (هَدِيَةَ) دیاریی

(ظَبْي ، غَزَالْ ، رِيمْ) ئاهو[51]

(جَمَدْ) سەهۆڵ (خَسْ) کاهو

---

[50] کەچی: خوارو خێچ.

[51] ئاهو: ئاسك.

(قَطيعْ) میگـەل (رَاعِـي) شـوانه

(اِدامْ) پێخور (خَوَانْ) خوانـه[52]

(بُكـاءْ) گریانـه (لَـوْحْ) تەختـه

(نَحْبْ) و (نَحيبْ) گریەی سەختە

(كُوبْ) گۆزەی بێ دەستو لولـه

(بَـقْ) و (بَعُوضَـة) مێشـوله

(جَواليـقْ) ئیسـمی جەوالّـه

(تُـرْسْ) و (دَرَقَـة) مەتالّـه

(قَصْـوَرَةْ، حَيْـدَرَةْ) دێلّـه شـێرە

(حَرْبَة) زەرگـه (سَيْفْ) شمشـێرە

(حُسَـامْ) شمشـێری برِنـده

(شَنءْ) كوندەیە (بُومَة) كونـده[53]

---

[52] خوان: سفرە.

[53] كوند - كونده پەپو - بوم: باڵداڕێكی ناسراوە

(حَرّ) گەرمایە (قَرّ) سەرمایە

(نَخْلْ) و (نَخیلْ) دارخورمایە

(عَضْبْ) و (قَضیبْ، بَاتِرْ، جَرازْ)

شێری بڕان (صَدا) ئاواز

(عَمیقْ) قوڵە (عَریض) پانە

(جیدْ) گەردنە (عاتِقْ) شانە

(حِصْن، أطُم) چییە؟ قەڵات[54]

(بُطْمْ) قەزوان (خَلْعَةْ) خەڵات

(وِعَاءْ، اِعَاءْ، جِرَابْ) زەرفە

(رِبْحْ) و (رَبْحْ، رَبَاحْ) سەرفە

(غَبْنْ) بەڵێ تێشکانە

(مِزْوَدْ، جْرَابْ) توێشودانە[55]

---

[54] قەڵات شوێنێکی سەخت و قایمە مرنشین و دارو دەستەکەی خۆیانی تێدا حەشار دەدەن.

(غَضَنْفَرْ، أُسَامَةْ) شێرە

(شُجَاعْ) و (بَاسِل، بَطَلْ) دلێرە

(جَبَانْ) شەخسی ترسنۆکە

(شَهْد) هەنگوین (دِبْسْ) شۆکە

(سَنْوتْ)[56] زێرە هەم هەنگوینە

(غَیْظْ) و (حِقدْ) و (اِحْنَة) قینە

(عَرْمُوطْ) و (كُمَّثْرى) هەرمێ

(فَرَسْ) ئەسپە ج نێر ج مێ

(قَصَبْ، يَرَاعَة) قامیشە

(صَنْعَة، ضَيْعَةْ، حِرْفَةْ) پیشە

---

(55) تۆپشودان: واتە هەمبانە تۆپشو بەو خووارەمەنیە دەگوترێ کە هەڵئەگیرێ لەسەفەردا پەندی پێشینان دەڵێ تۆپشو چە لە سکو چە لە پشت.

(56) (سێوت):یش هاتووە.

(سَغْلاةْ، غُولْ) بەڵێ حولە[57]

(حَبْل) و (حَمْلُ) (جنينْ) ڕۆڵە

(حِمْلْ) بارە (عِدْلْ) تابار

(حَبْرْ) عالم (رَئيسْ) سەردار

(طرفاء) گەزە (غَرَب) پەڵکە[58]

(خِلاف) بییە (وَسَخ) چڵکە

(فطين) و (زكي) زیرەکە

(عمود) و (عماد) دیرەکە[59]

(غَبيْ) و (بليد) کەودەنە[59]

(ابصار، رؤية) دیدەنە

---

[57] حۆل: واتە دێو، خێو، گیان لەبەرێکی بێ دەنگو ڕەنگە بیرو ڕای پڕو پوچ دروستی کردووە ئەگینا نییە.

[58] گەز: شێوە دارێکە لەقەراخ چەمو ڕوبار دەڕوێ وەکوو سنەوبەر وایە، پەلك واتە سورە چنار.

[59] بەو دارە دەڵێن دیرەك کە بەر هەڵاشی دەدەن بۆ خاتری نەنەوێ یان نەڕمبێ

[59] کەودەن: واتە، زەین کوێرو نازیرەك.

(ظَنْ) گومانه (فِكر) ئەندێشه

(أجمة ،أُجُمْ ،غابة) بێشه

(بَرَدْ) تەرزه (ثَلْجْ) بەفره

(مَائِدَةُ) و (سَفْرَةْ) سفره

(ضَاعْ) ڕەبەبه (قَفِيزْ) کەوه[60]

(غَمْضْ) و (مَنَامْ ،سُبَاةْ) خەوه[61]

(بُرْدْ) هەم خەوه هەم سەرمایه

(صِدْقْ) هێشوی دار خورمایه

(وَاسِعْ) گوشاد (ضَيِّقْ) تەنگه

(سِلْمْ) ئاشتی (قِتَالْ) جەنگه

(نَعَمْ) بۆ چوار حەیوان ناوه

بە بزنو مەڕو وشترو گاوه

---

[60] کەو: بەشتێك دەڵێن وەکوو بێژینگ وایه گەنمو چەڵتوکی پێ پا دەکەن کوردی خۆمان دەڵێ خەرمانەکەمان کەوو گڵ گیر کراوه.

[61] لەهێندێ نوسخەدا لەباتی منام سهود نوسراوه.

(غِرْبَـــالْ، مِنْخُـــلْ) دەبێـــژن

بـــەوەی چشـــتی پـــێ دەبێـــژن

(ضُـــحی) چـــیيە؟ چێشـــتەنگاوە

(ضَحَاءْ) رۆژە (خُطْوَةْ) هـەنگاوە[62]

(مِحْجَنْ) گۆچان (ظَعْنْ) کوچـە

(صَحْراء) دەشـتە (سِـكَة) کوچـە

(سُكَّان) گیردگەر (سِـكّينْ) کێـرْدە

(حَلِيلَـــة) ژن (حَلِيـــلْ) مێـــردە

(صُـــدْغْ) زوڵفـــە (حُفْنَـــةْ) مســـتە

(عِجْلانْ) چوستە (كَسْلانْ) سســتە

---

[62] لە هێندێ نوسخەدا ئەم پارچەیە ئاوا نوسراوە:

ضحاء چییە؟ چێشتەنگاوە (ضحوة) رۆژ (خطوة) هەنگاوە.

بُومَة	نَخْلْ، نَخيلْ	عَرْموطْ، كُمَثْرى
قَصَبْ، يَراعَة	غِرْبَالْ، مِنْخُلْ	مِحْجَنْ
فَرَسْ	سِكّينْ	قَفَيزْ

پارچەیەکی تر لەسەر شێوەی گۆرانی

(مُقْلَةْ) گلێنە (طَرْفْ) و (بَصَرْ) چاو

(عَمَامة) میزەر (طَاقِيةْ) کڵاو[64]

(قَبَاءْ) کەوایە (قَمِيصْ) کراسە

(سَرَاوِيلْ) دەرپێ (مِسَحْ) پەڵاسە[65]

(دَلَقْشْ) فیتنەیە (قِسْطَاسْ) قەپانە

(نَهْشَلْ) چی؟ گورگە (عُلْجُومْ) بۆستانە[66]

(مِكْعَبْ) چی؟ سۆلە (حِزَامْ) پشتێنە

(هَمْيَانْ) هەمانە (وِكَاءْ) زاربێنە[67]

---

(64) لە نوسخەی (فق)دا لەباتی (طاقية) (قلنسوة) نوسراوە.

(65) بەڵاس بە بەرگێك دەڵێن زبرەو لەخوری دروست دەکرێ.

(66) هەر لەنوسخەی مامۆستا شێخ محمدی قەراخی دا ئەم شیعرە هەیە.

(67) زاربین: بەنەخوین: دەم بەست: زار بەست هەمویان یەك واتا دەبەخشن.

(عَذْبَـةْ) لفکەیـە (کُمَـةْ) کـلاوە

(عِرْسُ) و (مَرْأة) ژن. (رَجُلْ) پیاوە

(هُمَّقِعْ) چییە؟ پیاوی زۆر ئەحمەق

گۆزەی دەستەدار پێی دەڵێن (دَوْرَقْ)

(خِصْرُ) و (خاصِرَةْ) چییە؟ کەلەکە

(مَجْذومْ) شەخسی گول. (اَبْرَص) بەڵەکە

(مِصْبَاحْ) و (نِبْراسْ، سِراجْ) چرایە

(شَقیقَةْ) خوشکە (شَقیقْ) برایـە

(تِفْلِقْ) مراوی (اَحْوَقْ) یەکچاوە

(دَرَّاقْ) تریاقـە (بُعْلاقْ) سەیلاوە

(هُدْبْ) برژانگـە (جُفْنْ) پێڵـووە

(سِلْعَةْ) کوتاڵـە (سَلَعَةْ) لـووە

(حَمَامَةْ) کۆترە (حِجْلَةْ) چی؟ کەوە

(غَثْ) و (هَزیْل) لەڕ (سَمینْ) قەڵـەوە

طَاقِيةْ	قَميصْ	سَرَاويلْ
دَوْرَقْ	مِصْبَاحْ، نِبْرَاسْ، سِرَاجْ	تِفْلِقْ
حِجْلَةْ	مِعْيَارْ	عُصْفُورْ
حِزَامْ	حَمَامَةْ	دُبَّاءُ، يَقْطِينْ، قَرْعْ

(مَهْدْ) بێشکەیە (قِماط) دەسرازە

(مِعْیَارْ) تەرازو (مِقْدَارْ) ئەندازە

(ضَرَبِ) شان هەنگوین سپی و ئەستورە

(بَهْجْ) و (مَسَّرَةْ، جَذَلْ) سرورە

(ضِلْعْ) پەراسو (دِمَاغْ) دەماغە

(حَائِطْ) بۆستانە[69] (حَدِیقَةْ) باغە

(جَوْهَرْ) گەوهەرە (لُؤلُؤْ) مرواری

(مِنْسَأَةْ) عەسا (عُصْفُورْ) پاساری

(غِربال) بێژینگە (مُنْخُل) هێلەکە

(دُبَّاءُ) و (یَقْطِینْ، قَرْعْ) کولەکە

(أَکَافْ) کورتانە (سَرْجْ) چی؟ زینە

(عَقَارُ) و (ضَیْعَةْ) باغ و زەمینە

---

[69] بۆستان: واتە بێستان.

(غِرْبَقْ) یاسەمەن (حِلْعِقْ) مەحجەرە

(دُغْرُ) بێ عەقڵە (حَنْجَرْ) خەنجەرە

(عُقَار) شەڕابە (حَانْ) شەڕابخانە

(كَأسْ) پیاڵە (شَامَة) نیشانە

(أَشَلْ) دەست شەل (أَعْرَجْ) پێ لەنگە

(نَاطِقْ) گۆیایە (صَامِتْ) بێ دەنگە

(شَهْدَرْ) دەوڵەتمەند (قَيْدْ) ئەندازە

(غَطْرِيفْ) چی؟ میشە هەم بێچوی بازە

(قَدوم) تەشوێ (فَأْس) بڵێ تەورە

(يهودی) جووە (نصرانی) گەورە[1]

(كُوزْ) گۆزەیە (اِبْرِيقْ) مەسینە

(حَامِضْ) ترشە (مُرّ) ترش و شیرینە

---

[1] گەور: واتە گاوور.

(بَهْلَـقْ) و (بِهْلِـقْ) ژنـی زۆر سـۆرە

(دُهْمُوقْ) سك گەورە (هُنْبُضْ) بەو تەورە[٢]

(قِـدْر) دیزەیـە (اَثْفِيَـةْ) کوچـکە[٣]

(سَنَوْرْ) و (قِطْ) هەم (هِرَّةْ) کتکـە[٤]

(مَدْوَسْ) رەعییەت (کُرْنُشْ) چی؟ لوکە

(عَضْفُوطْ، عَضْرَفُوطْ) بڵـێ مزوکـە[٥]

(زُرْزُرْ) ڕیشـۆڵە (قَطَـا) کورکـورە

(خُطَافْ) پلیسرك (خُفَاشْ) شەب پەڕە[٦]

(اِرْنَبْ) کەرۆشکە (فَهْدْ) چـی؟ یـوزە[٧]

(نَسْـرْ) سیسـارکە (رَخَـمْ) پـیرۆزە

---

[٢] لە نوسخە مامۆستا شێخ (محمد)دا هەبوو.

[٣] کوچك بەو بەردە دەڵێن کە دەیخەنە ژێر مەنجەڵ کاتێ دەیخەنە سەر ئاگر.

[٤] کتك: پشیلە.

[٥] مزوکە: گیان لەبەرێکە وەکوو مارمیلکە وایە.

[٦] شەب پەڕ: واتە شەمشەمە کوێرە یلیسرکیش تەیڕەن عەبابیلەیە.

[٧] یوز: جۆرە پشیلەیەکی گەورەیە لە بیچمی پڵنگدایە.

(ثَعْلَبْ) ڕێوییە (نَمِرْ) پڵنگە

(بَطْ) چییە؟ قازە (كُرْكي) قوڵنگە[8]

(عِجْلْ) گوێرەکە (عِنَاقْ) چۆشتیرە

(اِصْطَبْلُ الدَوابّ) ناوی پشتیرە

(سَكْرْ) مەستییە[9] (اِغْمَاءْ) بێهۆشی

(تَرَحْ) بێکەیفی (فَرَحْ) کەیف خۆشی

(كَلِيلْ) و (نَابی كَلْ) تیغی کوڵە

(فَراشْ) پەپولە (جَرادَةْ) کوللە

(خَياطْ) و (مِخْيَطْ، اُبْرَةْ) دەرزییە

(قَانی) زۆر سوورە (خُضْرَةْ) سەوزییە

(سَغَبْ) برسییەتی (شَحْذْ) دەریوزە

(مِكْواةْ) کولینە (مِشْفَرْ) لمۆزە

---

[8] باڵندەیەکی بەناوبانگە.

[9] لەهێندێ نوسخەدا (سکر) سەر خۆشییە.

(جَمْـرَة) پشـکۆیە (فَحْـمْ) خـەڵوزە

(غُبَارُ) و (قَتَـامْ، قَـتَمْ) چـی؟ تـۆزە

(خَشْيَة) و (فَرَقْ) هەم (خَوْفُ) و (وَجَلْ)

(شَفَقْ) ترسانە هەم (جُـبْنُ وفَشَـلْ)

(تِرْيَاقْ) و (دِرِيَاقْ) هەردوو تریاکـە[10]

(حَنَـكْ) مەڵاشـو (مِلْعَـقْ) مێلاکـە[11]

(اَقْطَعْ) یەك دەستە (اَعْوَرْ) یەك چاوە

(دِينَـارْ) ئاڵتونـە (نَقْـدْ) دراوە[12]

(مطْر، غَيْثْ) و (جُودْ) و (حياء) بارانە

(خَرِيـفْ) پـاییزە (شِـتَاءْ) زسـتانە

(صَيْفْ) و (قَيْظْ) هاوین (ربيع) بەهارە

(بَـاطِنْ) پەنهانـە (ظَـاهِرْ) دیيـارە

---

[10] دەرمانێکە چارى ئەوانە دەکا کە ژەهر کاریان تێ دەکا.

[11] لەزۆر نوسخەدا نوسراوە (ذقن) چەناگە لەباتى (ملعق) مێلاکە.

[12] دراو: پارەو پول.

(عُنْكَةْ) لۆچی سك لەبەر قەڵەوی

(نَجْدْ) جێی بڵند (وَهْدَةْ) جێی نەوی

(مِكْيَالْ) پەیە (مِيزَانْ) تەرازو

(اَبْقَعْ) هەم تەیرە هەم سەگی بازو

(قُنْفُذْ) ژیشكە (يَعْقُوبْ) كەوی نێر

(سُمَيْدَعْ) و (سِيدْ) گورگو نێرە شێر

(مُدْلَهِمْ، غَيْهَبْ) هەردوو تاریكە

(غَلِيظْ) ئەستورە (دَقِيقْ) باریكە

(غمد) كێلانە (كنانة، جعبة) تیردانە

(سمرة) چییە؟ داری مۆزە (كهف) غار

(وعر) جێی بەرداوییە (جلحز) بەخیل

(طرّة) چی؟ تۆشە دانو هەم كەنار

(اَيْلْ) بزنە كێوی نێر (صَوْتْ) دەنگە

(توتْ) تووە (شَمَةْ) خووە (لَوْنْ) ڕەنگە

(بَعْـرَةْ) پشـقڵه (رَوْثْ) شـیاکه[٢٦]

(قَرنُفُلْ) میخهك (مِسْـوَاكْ) سـیواکه

(حَائِـلْ) و (حَیَّـاكْ) ئیسـمی جۆڵایـه

(آنِـكْ) قـهڵایی (فُـولاذْ) پۆڵایـه

(دُرّ) چیيه؟ شیره (ضَرْعْ) گووانـه

(تَوْأَمَـةْ، تَـوْأَمْ) بـهڵێ دووانـه

(زَمْهَرِیرْ) مانگی سهختی سهرمایه

(هَجِیرْ) نیوه ڕۆی سـهختی گهرمایـه

(فَقْرْ) ههم (عُدم) ههم (اِقْـلالْ) فاقـه

(عَتُودْ) کارژهله (سَلْوَی) شیلاقه[٢٧]

(قُرْبَةْ) تاعهته[٢٨] (قِرْبَةْ) کوندهیـه

(رَمَقْ) دووا گیان (عَبْدْ) بهندهیـه

---

[٢٦] شیاکه: واته ریخو پیسایی.

[٢٧] شیلاقه: جۆره گیانلهبهرێکه.

[٢٨] تاعهت: واته خواپهرستی.

(حَزَفْ) سوالّەته (شَحَاذْ) سوالّکەرە

(خَمِيسْ) و (جُنْدُ) و (عَسْكَرْ) لەشکرە

(خَـرَزْ) مـوروو (حُجَيـةْ) مەتـەڵ

(دُرْ) شەخسی قور (قُرَعْ) چی؟ کەچەڵ

(قَنَصْ) نێچـیرە (وَاهِـقْ) کەمەنـدە

(مِرْوَدْ) کل چێوکە (مِبْرَدْ) برپەنـدە

(صَـيْدْ) هـەم نێچـیرە (حِبَالَـةْ) داوە

(جَـارِي) ڕەوانـە (رَاكِـدْ) وەستاوە

(سَـرْحُوبْ) مـاینی کلـك درێـژە[16]

(قَامُوسْ) دەریایە (غَمْرَةْ) چی؟ گێژە

(ثَـاوِبْ) باوێشـکە (عِطَـاسْ) پژمینـە

(خَضْرَاءْ) ئاسمـان (غَبْـرَاءْ) زەمینـە

(عَنْـدَلِيبْ) بولبـول (لُؤْلُـوْ) بالوکـە

(طَلّ) چی؟ بـارانی زعیـفو سـوکە

---

[16] لە نوسخەی شێخ (محمد)دا دەڵێ: (سرحوب) ماینی پشت درێژە.

(صَيْبْ) و (صَوْبْ، ودْقْ) بارانە

(شَبَكَةْ) داوە (غَارَةْ) تالآنە

(وابِلْ) بارانێکە قەترە گەورە

بباریّ بەسەخت (وَبْلْ) بەو تەورە

(بَغَلْ) ئێستر، چارەوی (سَمَنْدْ)[17]

(شَرَفْ) بڵندی هەم جێگەی بڵند

(شَادِنْ) و (طَلا، خِشْفْ) بێچووە ئاسکە[18]

(نَاعِمْ) و (مْترِفْ) هەم نەرم و ناسکە

(خَتَنْ) زاوایە (صِهْرْ) خەزورە

(مَلِكْ) پاشایە (مَعْزولْ) مازورە

(طَوِيلْ) درێژە (قَصِيرْ) کوتایە

(عَكَازْ) وەکازە (عَصَا) عەسایە

---

[17] چارەوی: واتە چاك رەو خۆش رەو.

[18] پێویستە ئەم بەینە بەتایبەتی وشەی (بێچوە ئاسکە) بەشێوەیەکی سوك و رەوان بخوێندرێتەوە بۆئەوەی کێشەکەی لەنگ نەبێ.

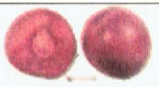		
اِجَاصْ	رُمَّان	سَفَرْجَلْ
شَوْشَبْ	خَرَزْ	مِبْرَدْ
		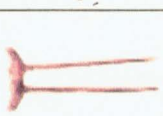
بَغَلْ	شَادِنْ، طَلا، خِشْفْ	عَكَازْ
اِبنُ آوی	مِرْجَلْ	قِرْطَاسْ
زُعْرُورْ	عَنْدَلِيبْ	عَصَا

(زَجَاجْ) شوشەیە (عُرْوَةْ) دەستووە

(مِخْدَعْ) خەزێنە (کَنَدُجْ) کەندووە

(سَهْدْ) و (سُهَادْ) و (اَرَقْ) بێ خەوی

(نُحولْ) لاغری (سَمینْ) قەڵەوی

(کَفَلْ) هەم (رِدْفْ) ئیسمی کەفەڵە

هەم (اِبنُ آوی) ناوی چەقەڵە

(بُرْمَةْ) دیزەیە (مِرْجَلْ) مەنجەڵە

(زَرْعْ) تووی چێنراو (سُنْبُلَة) گوڵە

(تَاجِر) بازرگان (طَائِرْ) پەرەندە

(مِزَابْ) پلوسکە (سَارِحْ) چەرەندە[19]

---

[19] بەگیان لەبەرێك نەگوترێ (سارح) کە شەو بەرێ بوڵەوەڕ خواردن شاعیری خۆمان (شوانە) کاتێ کە گفتوگۆ لەگەڵ کێوی گۆجارِ دەکا، دەڵێ:

چەندم لێکردی کێوە سپی شوانی

مەڕم دەچاراند شەو تا بەیانی

ئەوەندەم هەوای بلوێر یۆلیدای

هەر لە خەودا بوی جارێك هەڵەستای

(مِكْحَلَةْ) كلدان (كُحْلْ) چی؟ كله

(أثمُدْ) سورمەیە (قَفَا) پشت ملە

(وَلَودْ) زاینده (عَقِیمْ) نەزۆكە

(زُكَامْ) هەلامەت (سُعَال) چی؟ كۆكە

(أُجَاجْ) ئاوی تاڵ (عَذْبْ) ئاوی خۆشە[٢٠]

(قُرَاحْ) ئاوی ساف (اِشْرَبْ) بینۆشە

(زُلالْ) ئاوێكە ساردو خۆش و ساف

خۆشرەو لەگەرو (طَنَبْ) چی؟ تەناف

(سَلْسَلْ) و (سَلْسَال) ئاوی خۆش و سارد

(شُفْرَة) پێڵووە (شَفْرَة) چییە؟ كارد

(حجی) هەم (نُهْیَةْ، حِجْرُ) و (لُبْ) عەقڵ

(ضِدْ) موخالیفە (ضِدُّ) و (نِدُّ) میسلە

---

[٢٠] لەبەر خاتری كێشی شیعرەكە پێویستە وشەی (عذب) (با)كەی هێندێ لە خوێندنەوەدا هون بكرێ.

(غَمَامَةْ) هەورە (وَكْفَةْ) دڵۆپە

(عُرْفْ) عەطایە (عُرْفُ الدیك) پۆپە

(ثُمْلانْ) و (نِشْوانْ) مەستی شەرابە

(سُلافَةْ) شەراب (شِواءْ) کەبابە

(جِرْبالْ) شەرابە (عَجِینْ) هەویرە

(مُثري) دەوڵەمەند (صَعْلُوكْ) فەقیرە

گلێنەی چاو ئیسمی (حَدَقَةْ)

بە شۆربای گۆشتین دەڵێن (مَرَقَةْ)

(شَبْشَبْ) گای پیرە (صُوارْ) گاگەلە

(سُلَكْ) بێچووەکەو (طُلا) کارژەلە[٢١]

(سُمْسُمَةْ) ئیسمە بۆ میرۆلە سوور

(سَمْسَمْ) ڕێوییە سمۆرە (سُمُور)

(شُعْبُرْ) چقڵە (شَتْرْ) بڕینە

(صِنَّارْ) چنار (طَیَرانْ) فڕینە

---

[٢١] کارژەلە: کاریلە:کار: بێچوی بزن.

(سَمْط) و (سِلْك) چییە؟ ڕوشتەی مرواری

(نَسْنْ) بۆگەنە (غائِطْ) مرداری

(قَنّاص) و (صَيّادْ) نێچیرەوانە

(رَهْطْ) هەر لەسێ هەتا نۆیانە

(ضَحْضاحْ) تەنگاوە (قُرْطْ) گووارە

(فارِسْ) بە کوردی ئەسپ سوارە

(صُلْصُلْ) و (فاخِتَة) کۆترە باریکە

(غاسِقْ) و (ساجي) شەوی تاریکە

(صارِخْ) کەڵەشێر (شَوْحَةْ) کۆلارە[٢٢]

(لَبْوَة) دێڵەشێر (شَنْفْ) گووارە

(شِبْلْ) بەچە شێر (سَبُعْ) درِوندە

(لَقْوَةْ) هەڵۆیە (قاطِعْ) بڕندە

(اِوَزّة) مراوی (شَقْوَةْ) هەڵۆیە

(وَطَبْ) مەشکەیە[٢٣] (مَخيضْ) چی؟ دۆیە

---

[٢٢] کۆلارە: جۆرە باڵندەیەکە.

(حُلْمُ) و (عَقْـلْ) خـەوە هـەم ئیحتیلامـە

(عَتیـــقْ) ئـــازادە (رَقیـــقْ) غولامـــە

(وَصیفُ) و (وَصیفَةْ) عەبدو جاریيە

(صَـبْرْ) تـۆ بڵـێ تـاڵی شـارییە[٢٤]

(تَمْرْ) چی؟ قەسـپە (رُطَـبْ) خورمایـە

(جَلیدْ) سیخوارە (صِـرْ) سـەرمایە

(مِقْمَعَةْ) چـەکوش (سَـنْدانْ) سـندانە

(فَرْثْ) سیخورە[٢٥] (سَـلاْ) پوزدانـە

---

[٢٣] پێستی حـەیوان هـی (مـەرو بـزن و گـا) خـۆش ئـەکرێ بەشـێوەیەکی تایبـەتی ئـەمجار ماستی تـێ دەکـەن دەی هـەژێنن کـەوای لێهـات بـەکاری ئەوەبێ ماستی تێدا بهەژێنرێ پێی دەڵێن مەشکە.

[٢٤] تاڵی شاری: واتە گزگل.

[٢٥] سیخوڕ: بەو خواردەمەنیە دەڵێن کە لەنیسکی گیان لەبەردایە، پێش ئەوەی ببێ بەشیاکە، پوزدان واتە منالّدان.

(بَعْـرَةْ) پشـقڵه (رَوْثْ) شـیاکه[٢٦]

(قُرنُفُلْ) مێخەك (مِسْـوَاكْ) سـیواکه

(حَائِـلْ) و (حَیَّـاكْ) ئیسـمی جۆڵایـه

(آنِـلْ) قـەڵایی (فُـولاذْ) پۆڵایـه

(دُرّ) چییه؟ شیره (ضَرْعُ) گووانـه

(تَوْأَمَـةْ، تَـوْأَمْ) بـەڵێ دووانـه

(زَمْهَرِیرْ) مانگی سەختی سەرمایه

(هَجِیرْ) نیوه ڕۆی سـەختی گەرمایـه

(فَقْرْ) هەم (عُدم) هەم (اِقْـلالْ) فاقـه

(عَتُودْ) کارژەله (سَلْوَی) شیلاقه[٢٧]

(قُرْبَةْ) تاعەته[٢٨] (قِرْبَةْ) کوندەیـه

(رَمَقْ) دووا گیان (عَبْدْ) بەندەیـه

---

[٢٦] شیاکه: واته ریخ و پیسایی.

[٢٧] شێلاقه: جۆره گیانلەبەرێکه.

[٢٨] تاعەت: واته خواپەرستی.

(عُنْكَةْ) لۆچی سك لەبەر قەڵەوی

(نَجْدْ) جێی بڵند (وَهْدَةْ) جێی نەوی

(مِكْيَالْ) پەیە (مِيزَانْ) تەرازو

(اَبْقَعْ) هەم تەیرە هەم سەگی بازو

(قُنْفُذْ) ژیشكە (يَعْقُوبْ) كەوی نێر

(سُمَيْدَعْ) و (سِيدْ) گورگو نێرە شێر

(مُدْلَهِمْ، غَيْهَبْ) هەردوو تاریكە

(غَلِيظْ) ئەستورە (دَقِيقْ) باریكە

(غمد) كێلانە (كنانة، جعبة) تیردانە

(سمرة) چییە؟ داری مۆزە (كهف) غار

(وعر) جێی بەرداوییە (جلحز) بەخیل

(طرّة) چی؟ تۆشە دانو هەم كەنار

(اَيْلْ) بزنە كێوی نێر (صَوْتْ) دەنگە

(توتْ) تووە (شَمَةْ) خووە (لَوْنْ) ڕەنگە

عُرْفُ الديك	جُزْرْ	سُمْسُمَةْ
سُمُور	طَيَرانْ	قُرْطْ
اِوَزّة	شَقْوَةْ	رُطَبْ
مِسْوَاكْ	قُنْفُذْ	مِقمعة
سَمْسَمْ	لَقْوَةْ	سَنْدانْ

(زَوْجْ) چی؟ شەوهەرە (زَوْجَةْ) ژنە

(طِلْحْ) و (قَرادَةْ) بە کوردی گەنە

(مُنْيَةْ، أُمنِيَةْ) چییە؟ ئارەزو

(حِرز) درون (خَيْط) باشد دەزو

چییە (جُزْ) گیژەرە (مِنْسَفْ) شەنە

(رَفّ) رەفەیە (كُوَّةْ) چییە؟ ڕۆژەنە

بابێکی تر

(حِدَأَةْ) کۆلارە (أَعْيَاءْ) ماندەگی[29]

(سَخْلَةْ) بەرخە (جُلّ) جلە (صِدْرَةْ) کەنار

(بَابْ) دەرگا (عِقْدْ) گەردنبەندی دوڕ

(طَرْفْ) جوانو (زَرْدْ) دوگمە (طَاقَةْ) تار[30]

---

[29] ماندەکی: واتە ماندوبون.

(سُقْط) بالّ (ريشْ) پەڕە (زِقْ) خیکە[31]

(حِيفَة) لاشە (عُودْ) چیلکە (عَدّ) شمار

(خَيْلْ) جەمە بۆ ئەسپ و سوار

(كَيْلَ) پێوان، کێشان (فَلْكْ) زار[32]

(ثَوْبْ) جامە (سِتْرْ) هەم (سَدْلْ) و (سجف)

هەم (كَنَفْ) پەردە (ضَبْ) سوسەمار

(أَسْرْ) میزگیران (سِمْسِمْ) کونجیە

(قَطْفْ) بەر (مُثْمِرْ) درەختی میوەدار

(مُهْمَهَةْ، قَفْرْ، مَفَازَةْ) هەم قەلاّت

(دَوْ) و (دَوِيَةْ) بیابان (شَوْكْ) خار

(خَطْبْ) کاری گەورە (بَيْدَرْ) هەم (جرين)

ناوی خەرمان (فَوْجْ) پۆل (أَمْرْ) کار

---

[30] گەردن بەند: واتە ملوانکەی ئافرەت.

[31] خیگە: هیز: پێستی ماڵاتەو خۆش دەکرێو رۆنی تێدا هەڵدەگیرێ.

[32] جەمە: واتە کۆیە جەمعە. زار: دەم.

وەختـی ئێـوارە (عَشِـيَةْ) هـەم (أصـيل)

(فَـوْقْ) ژورو (تَحْـتْ) ژێـر، چـەپ (يَسَـارْ)

چـەپ (شِـمالْ) پـێش (قُـدَامْ) و (أمَـامْ)

پـاش (وَرَاءْ، خَلْـفْ) هەمسـایە (جَـارْ)

(أجْـنبي) بێگانـە (جـدري) ئاوەڵـە

(غصـن) هـەم (فـنن، فـرع) لقـی دار

(سَـمَكَةْ) مـاهی اسـت (يربـوع) رزق

(معبلـة) پەیکانـدان (تيـنّينْ) گـەورەمار

(كزبـرة) گژنيـژە (نـادي) مەجلیسـە

(سـر) پـەنهان (علـن) چـی؟ ئاشـکار

(أيْنَ) لەکوێ؟ (مَنْ) کێیە؟ (أيّان) کەی؟

(إنْ) ئەگەر(مَا) چی (مَتَى) کەی (سَمْ) ژار

(فيئ) و (ظِلْ) چی سێبەر (حَنَا) خەنە

(فَاكِهَـة) میـوە بـووە (قِثّـاء) خـەیار

(ضِفْدِعُ) و (نَقَاقَةْ) بۆقە (ثَوْرْ) گا

(نَحْنُ) ئێمە (أَنْتَ) تۆ (دُلْبَةْ) چنار

(حِزْبُ) و (سِرْبُ) و (طَائِفَةْ، مِزْقَةْ) گرویە

(مَرَتَينْ) و (مَرَةْ) یەکبارو دووبار

(طود) کێوە (قلة، قنة) فەوقی کێو

(امس) دوێنێ (عام، بَارِحْ) ساڵی پار

(صومعة) مەعبەدی نەسرانییان

هەم هەڵوێە (رَبْعُ)، (مَنْزِلْ) جێ هەوار

(حَبَّةُ الخَضْرَاء) بڵێ قەزوانە تۆ

(وَعِلْ) نێرە بزنی کێوی (جَدي) کار

(دَمْعْ، عَبْرَةْ) چییە فریسك

(حَيْرْ) عەجەب (چیست (شَرارَة) پڕیشك

(ثَدي) مەمك (حُلْمَةْ) گۆی مەمك

(قَيْحْ) کێمە (قَعْرْ، غَوْرْ) چیست تك

(غَـــذَاءْ) تـــەعامی ســـبحەینێ یـــە

(نَعَـــمْ، اَجَـــلْ، جَـــیر) وەیـــە

(اَیْ بَـــــوَاللهِ) وایـــــە بـــــەخودا

(غَـــزَلْ) ریســـە (طَاقَـــةْ) هـــەودا

(بُخَـــارْ) هەڵمـــە (عُجَـــاج) تـــۆزە

(مَلَـــــــوِیْنِ) شـــــــەوو ڕۆژە

(مغـــزَلْ) تەشـــی هـــەم خەڕەکـــە

(فَنَـــكْ) بـــــەکوردی دەڵەکـــــە

(حَبْـــــرُ، مِـــــدَادُ) مەرەکەبـــــە

(حَضْـــــرَةُ، مَنْزِلَـــــةْ) مەرتەبـــــە

(حَبْحَـــبْ) و (رَقـــي، دبشـــي) شـــوتی

(خَیْشـــومْ) چـــی؟ لای ژوری لـــوتی

(صَـــحَاحُ) و (صَـــحِیحْ) ســـاغ و دروســـتە

(مَقْطُـــوعْ) بـــڕاوە (مَوْصُـــولْ) پەیوەســـتە

(صَـــديدْ) کێمـــه (وَرَمْ) ئاماســـه

(شَـجی)، مـەحزون (حَـافی) پێخواسـه

(لُجَـامْ) لغـاو (خِطـام) هەوسـاره

(رَاکِـبْ) تـۆ بڵـێ حوشـتر سـواره

(مِشْکاةْ) بـه تاقێـك دەڵـێن بـێ کـولێن

(نَجِیـعْ) و (دَمْ) بـەخوێن دەڵـێن

(عَنَـانْ) چـیيە؟ دەسـته جڵـەوه

(مُقمِـرْ) شـەوی مانگـه شـەوه

(سَـاری) ئـەو کـەس بەشـەو دەڕو

(رُقْعَـة، خَرْقَـة) هـەر دوو پـەڕو

(غَـالِي) گـران (رَخِـیصْ) هـەرزان

(عَـالِمْ) دانـا (جَاهِـلْ) نـەزان

(مَـدَرْ) گڵمتکـه (اَقِـطْ) کەشـکه

(جَـافْ) و (جَامِـدْ) تـۆ بڵـێ وشـکه

(سُورْ) شوورایە (حَائِطْ) حەسارە

(حَدیثْ) قیصەیە (مِسْمَارْ) بزمارە

(جَدیدْ) تازە (قَدیمْ) کۆنە

(مَشْحُونْ) پڕە (دُهْنْ) ڕۆنە

باب الأفعال

(سَبَقَ) پێشکەوت (نَظَرَ) ڕوانی

(اَخَذَ) گرتی (اَکَلَ) خواردی

(ظَهَرَ، لاحَ، بَدا) دەرکەوت

(عَرَفَ) ناسی (بَعَثَ) ناردی

(مَدح) وەسفی بەچاکی کرد

(طحن) هاڕی (عجن) شێلای

(كحل) رشتی (وهب) بەخشی

(فَعَلَ) کردی (حَرَثَ) کێڵای

(رَكِبَ) سواربوو (عَلِمَ) زانی

(رَحَضَ) و (غَسَلَ) بڵێ ششتی

(سَمِعَ) بیستی (فَشِلَ) ترسا

(مَنَعَ) نەهێشت (قَتَلَ) کوشتی

(فَقِهَ) زانی (نَحَتَ) تاشی

(ضَرَبَ) لێدا (شَرِبَ) نۆشی

(غَذُرَ) زۆر بو (نَزُرَ) کەم بوو

(جَذَبَ) کێشای (سَأَلَ) پرسی

(صَعُبَ) سەخت بوو (سَهُلَ) ئاسان

(بَسَطَ) ڕای خست (غَزَلَ) ڕستی

(سَعَلَ) کۆکی (فَزِعَ) ترسا

(رَقَمَ) نوسی (عَقَدَ) بەستی

(كَثُرَ) زۆر بوو (قَلَّ) كەم بوو

(ذَرَعَ) پێوای (زَرَعَ) چاندی

(كَسَحَ) مالّی (عَمَلَ) كردی

(دَرَأَ) زانی (قَرَأَ) خووندی

(تَبِعَ) دوای كەوت (خَلَعَ) دای كەند

(كَنَسَ) مالّی (حَلَبَ) دۆشی

(رأى) نواڕی (رَهِبَ) ترسا

(طَعِمَ) خواردی (شَرِبَ) نۆشی

(عَذَلَ) هەم (لامَ) لۆمەی كرد

(لحا) أيضا (نَهَضَ) هەستا

(قَعَدَ) دانیشت (جَلَسَ) ايْضا

(عَبَرَ) ڕابورد (وَقَفَ) وەستا

پێرستێك بە وشە عەرەبییەكانی ئەم كتێبە لەگەڵ ژمارەی لاپەڕەكان دا

پیتی (أ)

أبْ/٣٥
أبْرَةْ/٧٥
أبْرَص/٧٠
ابْرِيقْ/٧٣
ابصار/٦٥
إبط/٣٠
أبْقَعْ/٨٨
أبْكَمْ/٥٤
ابِلْ/٢٧
أبْلَقْ/٤٦
ابنُ آوى/٨٢
أبْيَضْ/٣٩
أثْفِيَةْ/٧٤
إثْمْ/٥١
أثْمُدْ/٨٣
اثْنَيْنْ/٥٨
أُجَاجْ/٨٣
أُجَاصْ/٧٨
آجَرْ/٥٨
أَجَلْ/٩٤
أُجُمْ/٦٦
أجمة/٦٦
أجنبي/٩٢
أحْجِيَةْ/٧٩
أحْمَرْ/٣٩
احْنَة/٦٤
أَحْوَقْ/٧٠
أحْوَلْ/٥٤
أحوى/٤٠
أخْ/٤٥
أُخْتْ/٤٥
أَخَذَ/٩٦
أخْرَسْ/٤٨
أخْضَر/٤٠
أحْمَصْ/٣٥
ادامْ/٦٢
آدُرْ/٧٩
أدْهَمْ/٤٦
أديمْ/٤٠
آذَانْ/٣٧
أُذُنْ/٢٩
أَرْبَعَةْ/٥٨
أربَعُونَ/٥٩
أربَعِينَ/٥٩
أَرَجْ/٥٥
أرزْ/٣٨
أَرَقْ/٨٢
ارْنَبْ/٧٤
أزْرَقْ/٣٩
أُسَامَةْ/٦٤
أُسْبُوعْ/٥٠
أُسْتَاذْ/٦١
أَسَدْ/٣٣
أَسْرْ/٩١
أسْطُوانَةْ/٤٢
أَسَفْ/٥٧

أسَلْ/٥٦
إسْم/٢٧
أسْوَدْ/٣٩
اشْرَبْ/٨٣
اَشَلْ/٧٣
أشْمَطْ/٤٨
أشْهَبْ/٤٨
أصْبُغْ/٢٩
اصْطَبْلْ
الدوابّ/٧٥
أصْفَرْ/٣٩
أصْلْ/٤٧
أصم/٣٩
أصيل/٩٢
أطْرُوشْ/٤٥
أطُم/٦٣
اعَاءْ/٦٣
أعْرَجْ/٧٣
أعمى/٣٩
أعْوَجْ/٤٣
اَعْوَرْ/٧٦
اَعْيَاءْ/٩٠
اغْمَاءْ/٧٥
أفْيُونْ/٤٣
أقْرَعْ/٧٩
اَقْطْ/٩٥
اَقْطَعْ/٧٦
اقْلالْ/٨٧
أكَافْ/٧٢
أكْحَلْ/٣٣
اَكَلَ/٩٦
أكْمَة/٤٨
آلانَ/٥٩
الْف/٥٨
أمْ/٣٥
أمَامْ/٩٢
اَمْرْ/٩١
امس/٩٣
إمْشِ/٣٥
أمنيَة/٩٠
إنْ/٩٢
أنْتَ/٩٣
أنْثَى/٢٩
أنْفْ/٢٧
آنفاً/٥٩
آنكْ/٨٧
أوْنَادْ/٦١
أوَدْ/٦١
اوَزّة/٨٥
اَيْ بوَاللهِ/٩٤
أيّان/٩٢
اَيْلْ/٨٨
أيْنَ/٩٢
پيتى (ب)
بَابْ/٩٠
بَاتِرْ/٦٣
بَارِحْ/٩٣
بَازِي/٤٦
بَاسِل/٦٤
بَاشِقْ/٤٦
بَاطِنْ/٧٦
بَاعْ/٢٩
باعْ/٢٩
بَافلاء/٥٢
بَالْ/٥٥
بُخَارْ/٩٤
بَخيلْ/٤٥
بَدا/٩٦
بَدْرْ/٤٨
بَدَن/٢٧
بَرَدْ/٦٦
بَرْدْ/٦٦
بَرغُوثْ/٤٢
برْكَة/٥٧
بُرْمَةْ/٨٢

بُرهَانْ/٥٢
بُزاق/٣٩
بِسَاطْ/٤٧
بَسطْ/٩٧
بَشَارَة/٤٥
بُشرى/٤٥
بُصَاقُ/٣٤
بَصرْ/٦٩
بَصَلْ/٥١
بَطْ/٧٥
بَطِئَ/٢٩
بَطَلْ/٦٤
بُطْمْ/٦٣
بَطْن/٢٧
بَعَثَ/٩٦
بَعْرَةْ/٨٧
بَعْلْ/٤٦
بُعْلاقْ/٧٠
بَعُوضَة/٦٢

بَعِيدْ/٣٩
بَعْضُ/٣٥
بَغَلْ/٨٠
بَقْ/٦٢
بُكاءْ/٦٢
بَلَدْ/٥٤
بَلْعُومُ/٣٣
بليد/٦٥
بَنَجْ/٤٣
بَنَفْسَجْ/٤٠
بَهْجْ/٧٢
بَهْلَقُ/٧٤
بِهْلِقْ/٧٤
بُومَة/٦٢
بَيْتْ/٥٦
بَيْدَرْ/٩١
بَيْضَة/٣٤
بَيْعْ/٤٢

پیتی (ت)
تَاجِر/٨٢
تِبْرْ/٦١
تَبَعَ/٩٨
تِبْنْ/٥٥
تَتَاوبْ/٧٩
تَتْرِيبْ/٥٧
تَحْتْ/٩٢
تُحْفَةَ/٦١
تُرابْ/٣٤
تُرَابْ/٥٧
تَرَحْ/٧٥

پیتی (ث)
تُرْسْ/٥٦
تُرْسْ/٦٢
تِرْيَاقْ/٧٦
تِسْعَة/٥٩
تِسْعُون/٦١
تِسْعِين/٦١
تَعَالْ/٣٥

تُفَّاحُ/٤٧
تِفْلِقْ/٧٠
تَلَّةْ/٤٢
تِلْمِيذ/٦١
تَمْرْ/٨٦
تَوْأَمْ/٨٧
تَوْأَمَةْ/٨٧
توتْ/٨٨
تَيْس/٣٩
تِينْ/٥١
تِينَيْنْ/٩٢

ثُؤْلُولْ/٧٩
ثَدي/٩٣
ثَرْوَتْ/٤٢
ثَرى/٤٢
ثُعْبَانْ/٤٧
ثَعْلَبْ/٧٥

ثَغْرْ/٣٥
ثُقْبة/٧٨
ثقيلْ/٣٨
ثَلاثَةْ/٥٨
ثَلاثُونَ/٥٩
ثَلاثِينَ/٥٩
ثَلْجْ/٦٦
ثَمَّ/٥٧
ثَمَانُون/٦١
ثَمانِيَة/٥٨
ثَمَانِين/٦١
ثَمَرْ/٥٦
ثَمْلانْ/٨٤
ثَوْبْ/٩١
ثَوْرْ/٩٣
ثَوْمْ/٥١

پیتی (ج)

جَارْ/٩٢
جَارِي/٧٩
جَافْ/٩٥
جَامِدْ/٩٥
جَاهِلْ/٩٥
جَبَانْ/٦٤
جَبَلْ/٣٩
جُبْنْ
وفَشَلْ/٧٦
جَبْهَة/٢٧
جَبِينْ/٢٧
جُثْمَانْ/٥٢
جَدْ/٤٥
جَدْ/٤٦
جِدَارْ/٥٦
جَدَةْ/٤٦
جَدَثْ/٤٦
جدري/٩٢
جَدي/٩٣
جَدِيدْ/٤٨
جَدِيدْ/٩٦
جَذَبَ/٩٧
جَذَعْ/٤٠
جَذَلْ/٧٢
جِرَابْ/٦٣
جِرَابْ/٦٣
جَرَادَةْ/٧٥
جَرَازْ/٦٣
جِرْبَالْ/٨٤
جرجيس/٣٧
جُرْحْ/٢٩
جرين/٩١
جُزرْ/٩٠
جَسَدْ/٥٢
جَصْ/٤٢
جعبة/٨٨
جُفْنْ/٧٠
جَفْنَةْ/٤٧
جُلّ/٩٠
جُلْخُزْ/٥٠
جلحز/٨٨
جِلْدُ/٥٨
جَلَسَ/٩٨
جِلْعِقْ/٧٣
جَلِيدْ/٨٦
جَمَّاءْ/٢٨
جَمَدْ/٦١
جَمْرَة/٧٦
جَمِيعْ/٤٧
جَنَاح/٣٤
جُنَاحْ/٣٤
جنب/٣٠
جَنَّةْ/٥٦
جُنُدُ/٧٩
جنينْ/٦٥
جَوَاليقْ/٦٢
جُودُ/٧٦
جَوْزْ/٣٨

جَوْعَانْ/٥٢
جَوْهَرْ/٧٢
جَيِّدْ/٤٥
جيدْ/٦٣
جَيرْ/٩٤
جِيفَة/٩١

پيتى (ج)
حَائِطْ/٧٢
حَائِطْ/٩٦
حَائِكْ/٨٧
حَاجِبْ/٢٧
حَافِدْ/٤٨
حَافِى/٩٥
حَالِكْ/٤٠
حَامِضْ/٧٣
حَانْ/٧٣
حَبْ/٣٨
حِبَالَةْ/٧٩

حَبَّةْ
الخَضْراء/٩٣
حَبْحَبْ/٩٤
حَبْرْ/٦٥
حَبْرْ/٩٤
حَبْلْ/٤٢
حَبْل/٦٥
حِجَّةْ/٥٠
حُجَّةْ/٥٢
حَجَرْ/٤٠
حِجْرْ/٨٣
حِجْلَةْ/٧٠
حجى/٨٣
حِدَأَةْ/٩٠
حِدَادْ/٥٤
حَدَقَةْ/٨٤
حَدِيثْ/٩٦
حَدِيقَةْ/٧٢
حِذَاءْ/٤٠

حَرّ/٦٣
حَرْبْ/٤٣
حَرْبَة/٦٢
حَرَثْ/٩٧
حَرَجْ/٥١
حرز/٩٠
حِرْفَةْ/٦٤
حِزَامْ/٦٩
حِزْبْ/٩٣
حُسَام/٦٢
حَشِيشْ/٤٠
حِصْرْم/٧٨
حِصْن/٦٣
حَضَاجِرْ/٥٥
حَضْرَةْ/٩٤
حَطَبْ/٤٧
حُفْنَةْ/٦٧
حَفِيدْ/٤٨
حِقدْ/٦٤

حَلَبْ/٩٨
حَلْبَةْ/٥١
حَلْقْ/٣٣
حَلْقُومْ/٣٣
حُلْمْ/٨٦
حُلْمَةْ/٩٣
حُلْوْ/٥٦
حَلِيلْ/٦٧
حَلِيلَة/٦٧
حِمَار/٢٧
حَمَامَةْ/٧٠
حِمَّص/٢٨
حَمَلْ/٤٢
حَمْلْ/٦٥
حِمْلْ/٦٥
حَمِيمْ/٤٨
حَنَا/٩٢
حِنْطَةْ/٣٨
حَنَكْ/٧٦

حُوتْ/٣٣
حَوْلْ/٥٠
حَيّ/٥٨
حَيَاءْ/٤٠
حياء/٧٦
حَيَاةْ/٣٧
حَيَّاكْ/٨٧
حَيَّةْ/٤٠
حَيْدَرْ/٤٦
حَيْدَرَةْ/٦٢
حِيْرْ/٩٣
حِيلَة/٢٧

پیتی (خ)
خَاثِرْ/٤٣
خاصِرَةْ/٧٠
خَالْ/٤٨
خَالَةْ/٥٠
خَبِيثْ/٤٥
خَتَنْ/٨٠
خَدْ/٣٣
خَرَزْ/٧٩
خَرْقَة/٩٥
خَروفْ/٤٢
خَروفَةْ/٤٢
خَرِيفْ/٧٦
خَزَفْ/٧٩
خَسْ/٦١
خَشَبْ/٤٧
خَشْفْ/٨٠
خَشِنْ/٤٨
خَشْيَة/٧٦
خَصْرْ/٧٠
خَضَرْ/٥٢
خَضْراءْ/٧٩
خَضْرَةْ/٧٥
خَطَافْ/٧٤
خِطَام/٩٥
خَطْبْ/٩١
خُطْوَةْ/٦٧
خُفْ/٤٠
خُفَاشْ/٧٤
خَفِيفْ/٣٨
خَلْ/٥٧
خِلَاف/٦٥
خَلَاقْ/٥٨
خَلَعَ/٩٨
خَلْعَةْ/٦٣
خَلْفْ/٩٢
خَمْرْ/٥٨
خَمْسَةْ/٥٨
خَمْسونَ/٥٩
خَمسينَ/٥٩
خَمِيسْ/٧٩
خَنبق/٣٧
خَنْجَرْ/٧٣
خِنْزِيرْ/٥٠
خَوَانْ/٦٢
خَوْفْ/٧٦
خِيَاطْ/٧٥
خَيْرْ/٥٩
خَيْشومْ/٩٤
خَيْطْ/٩٠
خَيْلْ/٩١

پیتی (د)
دَاءْ/٤٠
دَابَّةْ/٧٨
دَارْ/٥٦
دَانِقْ/٣٨
دَانِي/٥٥
دُبْ/٥٠
دُبَّاءْ/٧٢
دِبْسْ/٦٤
دبشي/٩٤
دَبُورْ/٧٨

دُجَاجْ/٢٩
دُخَانْ/٥٤
دَرّ/٨٧
دَرَأ/٩٨
دُرَّاجْ/٤٦
دَرْب/٥٥
دِرْع/٣٩
دَرَقَة/٦٢
دَرَنْ/٥٤
دِرْهَمْ/٣٨
دِرِيَاقْ/٧٦
دَعامة/٥١
دُغْثُرْ/٧٣
دَقِيقْ/٤٦
دَقِيقْ/٨٨
دَلْ/٤٨
دَلَال/٤٨
دُلْبَةْ/٩٣
دَلَقشْ/٦٩
دَلْو/٥٠
دَمْ/٩٥
دِمَاغْ/٧٢
دَمْعْ/٩٣
دَهْماء/٤٥
دُهْمُوقْ/٧٤
دُهْنْ/٩٦
دَوْ/٩١
دَوَاءْ/٤٠
دورق/٣٧
دَوْرَقْ/٧٠
دَوِيَةْ/٩١
ديكْ/٢٩
دِينَارْ/٧٦
ذ
ذَبِيحة/٤٥
ذِرَاعْ/٢٩
ذِرَاع/٣٤
ذَرَّاقْ/٧٠
ذُرةْ/٣٨
ذِرَدْ/٣٩
ذَرَعَ/٩٨
ذَقَنْ/٣٧
ذَكَرْ/٢٩
ذَنَبْ/٣٤
ذَنَبُ/٥١
ذَنُوبْ/٥٠
ذَهَبْ/٣٩
ر
رُؤيا/٣٧
رؤية/٦٥
رَئِيسْ/٦٥
رَائِبْ/٤٣
رَأْس/٢٧
رَاعِي/٦٢
رَاكِبْ/٧٨
رَاكِبْ/٩٥
رَاكِدْ/٧٩
رأى/٩٨
رَايِحةْ/٥٥
رَبَاحْ/٦٣
رِبْحُ/٦٣
رِبْحُ/٦٣
رَبْعُ/٩٣
رَبْوَةْ/٤٢
ربيع/٧٦
رِجْلْ/٢٩
رَجُلْ/٧٠
رَحَى/٤٦
رُخَامْ/٧٨
رَخَصَ/٩٧
رَخْمْ/٧٤

رَخيصْ/٩٥	رَكِبَ/٩٧	پيتى (ز)	پيتى (س)
رَدِئْ/٤٥	رُكْبَة/٢٧	زَبَدْ/٣٤	سُؤَالْ/٧٨
رِدْفْ/٨٢	رَكِيَّةْ/٣٠	زُبَدْ/٣٤	سَاجي/٨٥
رِزْقْ/٤٥	رُمَّان/٧٨	زَبِيبْ/٧٨	سَاحِلْ/٥٥
رَسَنْ/٤٢	رُمْحْ/٥٧	زَجَاجْ/٨٢	سَارِحْ/٨٢
رَصَاصْ/٥٧	رَمْسْ/٤٦	زَرَدْ/٩٠	سَارِقْ/٥٧
رُضَابْ/٣٤	رَمَقْ/٨٧	زُرْزُرْ/٧٤	سَارِى/٩٥
رَطْبْ/٤٣	رَمْلْ/٣٤	زَرْعْ/٨٢	سَارِيَةْ/٥١
رُطَبْ/٨٦	رَهَبَ/٩٨	زَرَعَ/٩٨	سَاعِدْ/٢٨
رَغِيفْ/٣٨	رَهْطْ/٨٥	زُعْرُورْ/٧٨	سَاقْ/٣٧
رَفَّ/٩٠	رَوْبْ/٤٣	زِقْ/٩١	سَأَلَ/٩٧
رُقَادْ/٥١	رَوْثْ/٨٧	زُكَامْ/٨٣	سُبَاةْ/٦٦
رَقَبَةْ/٣٧	رِيْبْ/٤٠	زكى/٦٥	سَبُعْ/٨٥
رُقْعَة/٩٥	رِيَةْ/٣٠	زُلَالْ/٨٣	سَبْعَة/٥٨
رَقَمَ/٩٧	رِيحْ/٥٥	زَمْهَرِيرْ/٨٧	سَبْعُون/٦١
رُقُودْ/٥١	رِيحْ/٥٥	زِنْدِيقْ/٧٨	سَبْعِين/٦١
رَقِي/٩٤	رِيشْ/٩١	زَهْرَةْ/٤٠	سَبَقَ/٩٦
رَقِيقْ/٤٦	رِيقْ/٣٤	زَوْجْ/٩٠	سَبِيلْ/٥٤
رَقِيقْ/٨٦	رِيمْ/٦١	زَوْجَةْ/٩٠	سِتَّة/٥٨

سِتْرْ/٩١	سَرِيعْ/٢٩	سُلافَةْ/٨٤	سَمْط/٨٥
سِتُونَ/٥٩	سَطْحْ/٥٦	سَلْسَال/٨٣	سَمِعَ/٩٧
سِتِينَ/٥٩	سَطْرْ/٤٣	سَلْسَلْ/٨٣	سَمَكَةْ/٩٢
سجف/٩١	سُعَال/٨٣	سِلْسِلَة/٥١	سَمْنْ/٣٤
سَجَنْجَلْ/٤٢	سعرْ/٤٢	سُلْطَانْ/٥٢	سَمَنْدْ/٨٠
سَحَلْ/٥٠	سَعَلَ/٩٧	سَلَعَةْ/٧٠	سُمُور/٨٤
سَخْلَةْ/٩٠	سَعْلاةْ/٦٥	سِلْعَةْ/٧٠	سُمَيْدَعْ/٨٨
سَخِينْ/٤٨	سَغَبْ/٧٥	سُلَكْ/٨٤	سَمِينْ/٧٠
سُدَا/٣٨	سَفْرَةْ/٦٦	سِلْكْ/٨٥	سَمِينْ/٨٢
سَدْلْ/٩١	سَفَرْجَلْ/٧٨	سُلَّمْ/٤٥	سِنْ/٢٨
سر/٩٢	سَفِينَةْ/٤٥	سِلْمْ/٦٦	سُنْبُلَة/٨٢
سراجْ/٧٠	سُقْط/٩١	سَلْوَى/٨٧	سَنَةْ/٣٧
سَرَاوِيلْ/٦٩	سَقْفْ/٥٦	سَلِيلْ/٥٨	سَنَةْ/٤٨
سِرْبْ/٩٣	سُكَّان/٦٧	سَلِيلَةْ/٥٨	سَنْدَانْ/٨٦
سُرَّةْ/٣٥	سكَة/٦٧	سَمْ/٩٢	سَنْوتْ/٦٤
سَرْجْ/٧٢	سَكْرْ/٧٥	سمرة/٨٨	سَنَوْرْ/٧٤
سِرْحَان/٢٩	سَكْرَان/٥٩	سَمْسَمْ/٨٤	سُهَادْ/٨٢
سَرْحُوبْ/٧٩	سِكِّينْ/٦٧	سِمْسِمْ/٩١	سَهْدْ/٨٢
سَرِيرْ/٤٥	سَلاْ/٨٦	سُمْسُمَةْ/٨٤	سَهْل/٣٩

سَهَلَ/٩٧
سَهْمٌ/٣٥
سَهْمٌ/٥٨
سُورٌ/٩٦
سُوقٌ/٥٢
سيدُ/٢٩
سيدٌ/٨٨
سَيْفٌ/٦٢

پيتى (ش)
شَابٌ/٣٥
شَاةٌ/٤٠
شَادِنٌ/٨٠
شَارِبٌ/٢٩
شَارِقٌ/٥٧
شَامَةٌ/٧٣
شَبٌ/٤٦
شِبْرٌ/٣٤
شَبْشَبٌ/٨٤
شَبْعَانٌ/٤٥
شَبَكَةٌ/٨٠
شِبْلٌ/٨٥
شَبِمٌ/٤٨
شَبَهٌ/٤٢
شِتَاءٌ/٧٦
شَتْرٌ/٨٤
شُجَاعٌ/٦٤
شَجَرٌ/٤٠
شَجَنٌ/٥٧
شَجْوٌ/٥٧
شَجِى/٩٥
شَحَّاذٌ/٧٩
شَحْذٌ/٧٥
شَحَذٌ/٧٨
شَحْمٌ/٣٤
شَحْنَةٌ/٣٥
شَحِيحٌ/٤٥
شَذَا/٥٥
شَرَارَةٌ/٩٣
شرب/٩٧
شَرِبَ/٩٨
شَرَرٌ/٥٤
شَرَفٌ/٨٠
شَرِّيرٌ/٥٩
شَطٌ/٣٣
شَعْرٌ/٢٨
شُعُوبٌ/٥٢
شَعِيرٌ/٣٨
شُعْبُرٌ/٨٤
شَفَةٌ/٢٨
شَفْرَةٌ/٨٣
شُفْرَةٌ/٨٣
شَفْعٌ/٥٢
شَفَقٌ/٧٦
شَقْوَةٌ/٨٥
شَقِيقٌ/٧٠
شَقِيقَةٌ/٧٠
شَكٌّ/٤٠
شِلْبٌ/٣٨
شَلْجَمٌ/٥٥
شَمَالٌ/٧٨
شِمَالٌ/٩٢
شِمَةٌ/٨٨
شَمْسٌ/٣٨
شَمْعٌ/٥٦
شَىْء/٦٢
شَنْفٌ/٨٥
شَهْدٌ/٦٤
شَهْدَرٌ/٧٣
شَهْرٌ/٣٧
شِوَاءٌ/٨٤
شَوْخَةٌ/٨٥
شَوْشَبٌ/٧٨
شَوْكٌ/٩١

پیتی (ص)
صَاحی/٥٩
صَارِخْ/٨٥
صَاعْ/٦٦
صَاغِرْ/٥٢
صَافي/٢٨
صَالِحْ/٤٢
صَامِتْ/٧٣
صَبْرْ/٨٦
صَبِي/٥٤
صَحَاحْ/٩٤
صَحْرَاء/٦٧
صَحِيحْ/٩٤
صَدَأْ/٥٤
صَدا/٦٣
صَدْر/٢٧
صَدْرَةْ/٩٠
صَدْغْ/٦٧
صَدِيدْ/٩٥

صَدِيقْ/٥٨
صِرْ/٨٦
صِرَاطْ/٥٥
صَيَّادْ/٨٥
صَيْبْ/٨٠
صَيْدْ/٧٩
صَيْفْ/٧٦

پیتی (ض)
ضَأْنْ/٤٧
ضَأْنْ/٥٧
ضَبْ/٩١
ضَبَابْ/٥٤
ضَبُعْ/٥٥
ضَحَاءْ/٦٧
ضَحْضَاحْ/٨٥

پیتی (ط)
طَائِرْ/٨٢
طَائِفَةْ/٩٣
طَائِفَةْ/٩٠

صُوفْ/٥٤
صومعة/٩٣
صِهْرْ/٨٠
صِهْرْ/٨٠
صَوَارْ/٨٤
صَوْبْ/٨٠
صَوْتْ/٨٨

ضَرَبَ/٩٧
ضِرْسْ/٣٩
ضَرْعْ/٨٧
ضِرْغَامْ/٤٢
ضَرِيرْ/٤٥
ضِغْنْ/٣٥
ضِفْدِعْ/٩٣
ضِلْعْ/٧٢
ضَمِيرْ/٣٤
ضَيْعَةْ/٦٤
ضَيْعَةْ/٧٢
ضَيْغَمْ/٤٦
ضَيْفْ/٥٠
ضَيْقْ/٦٦

طَاقَةْ/٩٤
طَاقِيةْ/٦٩
طَالِحْ/٤٢
طَاهِرْ/٤٢
طَحَالْ/٣٤
طُحْلَبْ/٤٠
طِحْنْ/٤٦
طحن/٩٦
طرّة/٨٨
طِرْسْ/٤٣
طَرْفُ/٦٩
طَرْفْ/٩٠
طرفاء/٦٥
طريقْ/٥٤
طَعَمَ/٩٨
طِفْلْ/٥٤
طَلّ/٧٩
طَلا/٨٠
طُلا/٨٤
طَلْحْ/٩٠
طَلْعت/٣٣
طَنَبْ/٨٣
طود/٩٣
طَوِيلْ/٨٠
طَيَرانْ/٨٤
طِينْ/٤٧

بيتى (ظ)

ظَاهِرْ/٧٦
ظَبْي/٦١
ظَعْنْ/٦٧
ظِفْر/٢٨
ظِلّ/٩٢
ظن/٦٦
ظَهْر/٢٨
ظَهَرَ/٩٦

بيتى (ع)

عَاتِقْ/٦٣
عَارِضْ/٣٤
عَارِي/٥٢
عَالِمْ/٩٥
عَامْ/٥٠
عام/٩٣
عَامِرْ/٤٠
عَبْدْ/٨٧
عَبَرْ/٩٨
عَبْرَةْ/٩٣
عَبْهَرْ/٧٨
عَتُودْ/٨٧
عَتِيقْ/٤٨
عَتِيقْ/٨٦
عُجَاج/٩٤
عِجْلْ/٧٥
عِجْلانْ/٦٧
عجن/٩٦
عَجِينْ/٨٤
عَدّ/٩١
عَدَسْ/٢٨
عِدْلْ/٦٥
عَدوّ/٥٨
عُذَارْ/٣٧
عَذْبْ/٨٣
عَذْبَةْ/٧٠
عَذِقْ/٦٦
عَذَلْ/٩٨
عَرْسْ/٧٠
عُرْفُ
الديك/٨٤
عُرْفْ/٣٤
عَرْفْ/٥٦
عُرْفْ/٨٤
عَرَفْ/٩٦
عَرْقْ/٣٣
عَرْمُوطْ/٦٤

عُرْوَةْ/٨٢
عَرُوسْ/٣٣
عُريان/٥٢
عَريض/٦٣
عَرينْ/٣٣
عَسْجَدْ/٤٣
عَسْكَرْ/٧٩
عَسَلْ/٥٦
عُش/٣٣
عَشْبْ/٤٠
عَشَرَةْ/٥٩
عِشْرون/٥٩
عِشْرين/٥٩
عَشِيَةْ/٩٢
عَصا/٨٠
عَصَبْ/٣٣
عَصف ماكول/٣٨
عُصْفُورْ/٧٢
عَصْفُوطْ/٧٤
عَضْب/٦٣
عَضُدْ/٢٨
عَضْرَفُوطْ/٧٤
عطَاسْ/٧٩
عَظْمْ/٣٠
عَفَصْ/٤٦
عُقَابْ/٤٦
عَقَارْ/٧٢
عُقَار/٧٣
عَقَبْ/٣٣
عِقْدْ/٩٠
عَقَدَ/٩٧
عَقْرَبْ/٤٧
عَقْل/٨٦
عَقِيمْ/٨٣
عَكَازْ/٨٠
عَكُوبْ/٢٧
عُلْجومْ/٦٩
عَلَقْ/٣٣
عَلَمْ/٦١
عَلِمَ/٩٧
علن/٩٢
عَمْ/٤٨
عماد/٦٥
عَمامة/٦٩
عَمَةْ/٥٠
عَمَلَ/٩٨
عمود/٦٥
عَميقْ/٦٣
عَنَاقْ/٧٥
عَنانْ/٩٥
عَنَبْ/٥١
عَنْدَليبْ/٧٩
عَنْزْ/٤٧
عُنُق/٣٤
عُنْقُودْ/٥٦
عُنْكَةْ/٨٨
عَوَجْ/٦١
عُودْ/٩١
عَيْن/٢٧

بيتى (غ)

غائطْ/٨٥
غابة/٦٦
غَارَةْ/٨٠
غَاسِقْ/٨٥
غَالِي/٩٥
غَامِرْ/٤٠
غُبَارْ/٧٦
غَبْراءْ/٧٩
غَبْنْ/٦٣
غبيْ/٦٥
غَثْ/٧٠
غَديرْ/٥٧
غَذَاءْ/٩٤
غَدْرَ/٩٧
غَرَب/٦٥

غِرْبَالْ/٦٧
غربال/٧٢
غَرْسانْ/٤٥
غُرفَة/٣٤
غِرْتِقْ/٧٣
غَزَالْ/٦١
غَزَلْ/٩٤
غَزَلَ/٩٧
غَسَلَ/٩٧
غصن/٩٢
غَضَنْفَرْ/٦٤
غِطْرِيفْ/٧٣
غَلِيظْ/٨٨
غَمَامَةْ/٨٤
غمد/٨٨
غَمْرَةْ/٧٩
غَمْضُ/٦٦
غَنَجُ/٤٨
غَوْرْ/٩٣

غُولْ/٦٥
غَيْثْ/٧٦
غَيْظْ/٦٤
غَيْهَبْ/٨٨

پيتى (ف)

فُؤَادْ/٣٤
فَاخِتَة/٨٥
فَأْرَة/٤٠
فَارِسْ/٨٥
فَارِغْ/٥٨
فَأْس/٧٣
فَاكِهَة/٩٢
فَجُ/٥٤
فِجْلْ/٥٥
فَحْلْ/٤٦
فَحْمْ/٧٦
فَخْ/٣٧
فَخِذْ/٢٧

فَرَاشْ/٧٥
فَرْثْ/٨٦
فَرَحْ/٧٥
فَرْخْ/٣٤
فَرَسْ/٦٤
فِرْصَادْ/٤٧
فَرْعْ/٤٧
فرع/٩٢
فَرَقْ/٧٦
فَزَعَ/٩٧
فَشَلَ/٩٧
فَضَّةْ/٣٩
فطين/٦٥
فَعَلَ/٩٧
فَقْرْ/٨٧
فقه/٩٧
فَكْ/٩١
فكر/٦٦
فُلْكُ/٤٥

فَمْ/٣٥
فَنَكْ/٩٤
فنن/٩٢
فَهْدْ/٧٤
فَوْجْ/٩١
فَوْقْ/٩٢
فُولْ/٥٢
فُولاذْ/٨٧
فيئ/٩٢

پيتى (ق)

قَاطِعْ/٨٥
قَاعْ/٣٠
قَامُوسْ/٧٩
قَانى/٧٥
قَبَاءْ/٦٩
قَبْرُ/٤٦
قَتَالْ/٦٦
قَتَامْ/٧٦

قَتَلَ/٩٧
قَتَمْ/٧٦
قَثَّاء/٩٢
قُدَامْ/٩٢
قَدْر/٧٤
قَدَمْ/٢٩
قَدوم/٧٣
قَدِيمْ/٩٦
قَرّ/٦٣
قَرَأَ/٩٨
قُرَاحْ/٨٣
قَرادَةْ/٩٠
قُرْبَةْ/٨٧
قِرْبَةْ/٨٧
قُرْطْ/٨٥
قِرْطَاسْ/٧٨
قَرْع/٧٢
قَرْن/٥١
قَرْنَاء/٢٨
قَرَنْفُلْ/٨٧
قُرون/٥١
قريب/٣٩
قَرْيَة/٥٤
قَسْطَاسْ/٦٩
قَصَبْ/٦٤
قَصْوَرَةْ/٦٢
قَصِيْر/٨٠
قَضيبْ/٦٣
قَمِيصْ/٦٩
قَنَاةْ/٥٧
قَنَاص/٨٥
قَطَا/٧٤
قَطْف/٩١
قُطْن/٢٨
قَطِيع/٦٢
قُنْفُذْ/٨٨
قِوَام/٣٥
قَوْس/٣٥
قَوِيم/٤٣
قَيْح/٩٣
قَيْدُ/٥١
قَلَّ/٩٨
قَلْبُ/٣٤
قلة/٩٣
قليلُ/٤٧
قِمَاط/٧٢
قَمْحُ/٣٨
قَمَرْ/٣٨
قَمَلْ/٤٢
قَمِيصْ/٦٩
قَنَاةْ/٥٧
قَنَاص/٨٥
قنة/٩٣
قَنَصْ/٧٩
قُنْفُذْ/٨٨
قِوَام/٣٥
قَوْس/٣٥
قَوِيم/٤٣
قَيْح/٩٣
قَيْدُ/٥١
قَيْدْ/٧٣
قَيْظْ/٧٦
قَيْنُ/٥٤

پیتی (ك)

كَابُوسْ/٥١
كَاسْ/٧٣
كَاسي/٥٢
كَاهِلْ/٣٠
كَبَدْ/٣٤
كِبْرِيتْ/٤٢
كَبَش/٣٩
كَتِفْ/٢٨
كَثُرَ/٩٨
كَثِيبْ/٤٣
كَثِيرْ/٤٧
كُحْلْ/٨٣
كَحَلَ/٩٧
كَدِرْ/٢٨

كرْبَاسُ/٢٩
كرباس/٣٧
كُرْكي/٧٥
كُرْم/٥٦
كُرْنُشْ/٧٤
كَرَى/٥١
كَرِيش/٣٣
كزبرة/٩٢
كَسَحَ/٩٨
كَسْلانْ/٦٧
كِسْوَةْ/٥٢
كَشْمِشْ/٥٩
كَعْبْ/٣٣
كَفْ/٣٣
كَفَلْ/٨٢
كَلْ/٧٥
كَلأْ/٥١
كلية/٣٣
كَلِيلُ/٧٥
كُمَةْ/٧٠
كُمْثْرى/٦٤
كمون/٥١
كُمِيتْ/٥٩
كنانة/٨٨
كَنْدُجْ/٨٢
كَنَسَ/٩٨
كَنَفْ/٩١
كهف/٨٨
كُوبْ/٦٢
كُوَّةْ/٩٠
كورْ/٥٤
كُورَةْ/٥٢
كُوزْ/٧٣
كُوعْ/٢٩
كَوْكَبْ/٣٨
كَيْدُ/٢٧
كير/٥٤
كَيْلَ/٩١

پيتى (ل)

لُؤلُؤْ/٥١
لُؤلُؤْ/٧٢
لَئِيمْ/٤٥
لاحَ/٩٦
لأمَ/٩٨
لُبْ/٨٣
لَبَنْ/٢٨
لَبِنْ/٢٨
لُبْنَةْ/٣٥
لَبْوَة/٨٥
لُثَّةْ/٣٣
لُجَامْ/٩٥
لَجَّة/٤٥
لَجَّة/٥٥
لُجينْ/٤٣
لحا/٩٨
لِحَافْ/٤٧
لَحم/٣٠
لُحْمَة/٣٨
لَحِيَةْ/٢٩
لِحْيينْ/٣٣
لِسَانْ/٣٥
لُعَابْ/٣٥
لَغَزْ/٥٧
لَقْمْ/٥٥
لُقْمَةْ/٣٥
لَقْوَةْ/٨٥
لُوبيا/٥٢
لَوْحْ/٦٢
لَوْزْ/٣٨
لَوْنْ/٨٨
لَيْثُ/٤٦
لَيْلْ/٣٧
لَيْنْ/٤٨

پيتى (م)

مَا/٩٢

مَاءْ/٢٩ مُحْوِلْ/٣٨ مَرَةْ/٩٣ مِسْمَارْ/٩٦
مَائَةْ/٥٨ مُحيًا/٣٣ مَرَتَينْ/٩٣ مِسْوَاكْ/٨٧
مَائِدَةُ/٦٦ مِخَاطْ/٣٥ مِرْجَلْ/٨٢ مَشْحُونْ/٥٨
مَاذَا تُرِيدُ/٥٧ مِخْدَعْ/٨٢ مِرْفَقْ/٢٩ مَشْحُونْ/٩٦
مَاشِي/٧٨ مَخِيضْ/٨٥ مَرَقَةْ/٨٤ مِشْطْ/٥٦
مَاعِزْ/٥٧ مِخْيَطْ/٧٥ مِرْوَدْ/٧٩ مِشْفَرْ/٧٥
مِبْرَدْ/٧٩ مُدْ/٣٤ مِريَةْ/٤٠ مِشْكَاةْ/٩٥
مِتْرِفْ/٨٠ مِدَادْ/٩٤ مُزّ/٧٣ مِشْمِشْ/٥٩
مَتْن/٢٨ مَدَاسْ/٤٠ مِزَابْ/٨٢ مِصْبَاحْ/٧٠
مَتَى/٩٢ مُدَامَةْ/٥٨ مِزَقَةْ/٩٣ مِصْرْ/٥٢
مَتِينْ/٢٨ مدح/٩٦ مِزْوَدْ/٦٣ مِطْر/٧٦
مُثري/٨٤ مَدَرْ/٩٥ مَسْأَلَةْ/٧٨ مَطِيَةْ/٧٨
مِثْلْ/٤٢ مُدْلَهِمْ/٨٨ مَسْجِدْ/٥٢ مِعَاءْ/٣٠
مُثْمِرْ/٩١ مَدْوَسْ/٧٤ مَسْحْ/٦٩ معبلة/٩٢
مَجْذُومْ/٧٠ مَدِينَةْ/٥٢ مِسْحَاةْ/٢٨ مَعْزْ/٣٩
مِجْنَبْ/٥٠ مُرّ/٥٦ مِسْحَاةْ/٢٩ مَعْزُولْ/٨٠
مَجْنُونْ/٥٠ مِرْآتْ/٤٢ مَسَرَّةْ/٧٢ مُعَمًّا/٥٧
مِحْجَنْ/٦٧ مَرْأَةْ/٧٠ مَسْكْ/٥٨ مِعْوَلْ/٤٧
مَحَلْ/٥٥ مِرَارَةْ/٣٨ مُسْلِمْ/٧٨ مِعْيَارْ/٧٢

مغزَلْ/٩٤
مَفَازَةْ/٩١
مَفْتُونْ/٥٠
مَقام /٥٥
مِقْدارْ/٧٢
مَقْطُوعْ/٩٤
مُقْلَةْ/٦٩
مُقمِرْ/٩٥
مِقْمَعَةْ/٨٦
مَكانْ/٥٥
مِكْحَلَةْ/٨٣
مَكرَ/٢٧
مِكْعَبْ/٦٩
مِكْواةْ/٧٥
مِكْيالْ/٨٨
مِلْعَقْ/٧٦
مَلَكْ/٤٧
مَلِكْ/٥٢
مَلِكْ/٨٠
مُلُوكْ/٤٧
مَلَوِيْنِ/٩٤
مَنْ/٥٦
مَنْ/٩٢
مَنامْ/٦٦
مِنْجَلْ/٤٧
مِنْخَلْ/٦٧
مُنْخُل/٧٢
مَنْزِلْ/٩٣
مَنْزِلَةْ/٩٤
مِنْسَأةْ/٧٢
مِنْسَفْ/٩٠
مَنَعَ/٩٧
مِنْكَبْ/٣٠
مَنُونْ/٥٢
مَنِيَّةْ/٥٢
مُنِيَّةْ/٩٠
مِهَجْ/٥٥
مُهْجَةْ/٥٥
مَهْدْ/٧٢
مُهْمِهَةْ/٩١
مَوْتْ/٣٧
مَوْصُولْ/٩٤
مَوْضِعْ/٥٩
مَيْتْ/٥٨
ميزَانْ/٨٨

بيتي (ن)

نَائي/٥٥
نَابي/٧٥
نادي/٩٢
نَارْ/٥٤
ناصِيَة/٢٧
نَاطِقْ/٧٣
نَاعِمْ/٨٠
نِبْراسْ/٧٠
نَبْلَةْ/٣٠
نَتْنْ/٨٥
نَجْدْ/٨٨
نَجِسْ/٤٢
نَجْلْ/٣٠
نَجْمْ/٣٨
نَجِيعْ/٩٥
نُحَاسْ/٥٧
نَحْبْ/٦٢
نَحَتَ/٩٧
نَحْلْ/٤٣
نَحْنْ/٩٣
نُحولْ/٨٢
نَحيبْ/٦٢
نُخَامَهْ/٣٥
نَخْلْ/٦٣
نَخيلْ/٦٣
ندُّ/٨٣
نَدا/٣٨
نَرْجِسْ/٤٠
نَزْرْ/٤٧

نَزُرَ/٩٧
نَزِيلْ/٥٠
نَسْرْ/٧٤
نَشَبْ/٥٠
نَشْر/٥٦
نِشْوَانْ/٨٤
نصرانى/٧٣
نصل/٣٠
نَصْلْ/٣٠
نَصِيبْ/٣٩
نَصِيبْ/٥٨
نُضَارْ/٤٣
نَظَرَ/٩٦
نَظِيرْ/٤٢
نَظِيفْ/٤٥
نُعَاسْ/٤٨
نَعْجَة/٣٩
نَعْلْ/٤٠
نَعَمْ/٦٦
نَعَمْ/٩٤
نَعْنَاعْ/٢٧
نَقَاقَةْ/٩٣
نَقْدْ/٧٦
نَمِرْ/٧٥
نَهَارْ/٣٧
نَهْر/٣٣
نَهْشَلْ/٦٩
نَهَضَ/٩٨
نُهْيَةْ/٨٣
نَوْحْ/٦١
نَوْرَةْ/٥٧
نَوْمْ/٣٧
نَوْمْ/٥١
نِيَاحْ/٦١
پیتی (ه)
هَامَة/٣٥
هِجَنّ/٥٦
هَجْوْ/٥٧
هُجُوعْ/٥١
هَجِيرْ/٨٧
هُدْبْ/٧٠
هَدِيَة/٦١
هِرَّةْ/٧٤
هَرِمْ/٣٥
هُزَارْ/٥٩
هَزِيل/٧٠
هِصْرْ/٣٠
هِلَالْ/٤٨
هُمَّقِعْ/٧٠
هَمْيَانْ/٦٩
هُنَا/٥٧
هُنْبُضْ/٧٤
هَيْجَاء/٤٣
هَيْصَار/٣٠
هَيْصَرْ/٣٠
پیتی (و)
وَابِلْ/٨٠
وَاحِدْ/٥٨
وَادِي/٣٩
وَاسِعْ/٦٦
وَالِدْ/٥١
وَالِدَةْ/٥١
وَاهِقْ/٧٩
وَبَرْ/٥٤
وَبْلْ/٨٠
وَتَدْ/٦١
وَتَرْ/٥٢
وَجَعْ/٢٩
وَجَلْ/٧٦
وَجْنَةْ/٣٠
وَجْه/٣٠
وَحَلْ/٤٧
وَدْقْ/٨٠
وَرَاءْ/٩٢

وِرْدُ/٤٨
وَرْدَةْ/٥٥
وَرَقْ/٥٥
وَرَقْ/٧٨
وَرَمْ/٩٥
وَسَخ/٦٥
وَسَنْ/٥١
وَصيفُ/٨٦
وَصيفَةْ/٨٦
وَطَبْ/٨٥
وِعَاءْ/٦٣
وعر/٨٨
وَعِلْ/٩٣
وَغَى/٤٣
وَقَفَ/٩٨
وقوف/٢٩
وِكَاءْ/٦٩
وَكْرُ/٣٣
وَكْفَةْ/٨٤
وَلَدْ/٣٠
وَلَوْدْ/٨٣
وَهَبَ/٩٧
وَهْدَةْ/٨٨
پەیتی (ی)
یابِسْ/٤٣
يَتيمْ/٥٨
يَدْ/٢٩
يَراعَة/٦٤
يربوع/٩٢
يَسَارْ/٩٢
يَسيرْ/٤٧
يَعْقُوبْ/٨٨
يَقْطينْ/٧٢
يَمْ/٤٥
يَنْبُوع/٥٩
يهودى/٧٣

//*/*/*/*/*

//*

ئەواو بوو